

TURISTASÁGI, FÜRDŐÜGYI ES NÉPRAJZI FOLYÓÍRAT.

AZ ERDÉLYRÉSZI KÁRPÁT-EGYESÜLET ÉRTESÍTŐJE.

Közgazdaság és turisztika.

Irta: *Szterényi József.*

Ha van tér, melyen a görögök bölcs jelszava »*a hasznost a kellemessel*« érvényesül és kifejezésre jut: kétségkívül a turisztika az. Igaz, hogy nem teljesen abban az értelemben, melyet a görögök annak tulajdonítottak, mert nem egyéni haszonnól van itt szó, hanem annál még sokkal nemesebb, a közjóra kiható értelemben. t. i. míg hiveinek sok élvezetet és kellemeset nyújt, általuk nagy mértékben lesz igen hasznossá.

Mert a turisztikában nemcsak az az élvezet és gyönyör bir értékkel, melyet azoknak nyújt, kik gyakran nehéz verejtékkel érdemlik ki azt; benne nemcsak az orvosi tudomány és a természetbuvárlat bir hathatós eszközzel — hanem kiváló értéke van annak általános közgazdasági és különösen ipari szempontból.

Az által, hogy természetszerű hivatásához képest feltárja az ország egyes vidékeinek természeti szépségeit, eszköze egy-

úttal azok benépesítésének, ezzel pedig az illető vidékek kulturális és közgazdasági fellendülésének, el is tekintve bizonyos speciális irányú fejlődéstől, mely gyakran kizárólag a turisztika eredménye.

A turisztika nagy horderejéről kulturális szempontból, nem is téve bővebb említést, csupán közgazdasági oldalát kívánám néhány szóval megvilágítani, és ezt sem általánosságban, hanem inkább speciáliter az E. K. E. szempontjából.

Az ember gyarlósága hozza azt magával, hogy mindenki azt igyekszik kihasználni mindenkiből, a mi hozzá legközelebb áll. Azért érdekel engem is az E. K. E.-ben leginkább a köz- és nemzetgazdasági szempont, fontossága iparfejlesztési szempontból.

Az erdélyi részek praedesztinálása Magyarország egyik legtekintélyesebb gyártelepévé, ipari góczpontjává, ma talán nem képezheti már vita tárgyát, régen túl vagyunk ezen.

Az egyetlen akadályt, t. i. hogy Erdélynek iparra alkalmas vidékei kissé távol esnek az ország szívéből, ellensúlyozták bőven a természeti kincsekben való bővelkedés, a szénnek, fának, víz-erőnek és olcsó munkaerőnek rendelkezésre állása, s kedvező földrajzi fekvése a keleti kivitel szempontjából. De eltekintve még ettől is »távolság csak ott van, a hol nincs vasút« mondta Magyarország az a nagy kereskedelmi minisztere, kinek valamennyi magyar államférfi közül eddig legtöbb nemzeti érzéke volt, s a ki legelsőnek vette fel működési programjába az erdélyi, illetve székely kérdést.

A távolságot egy erős nemzeti érzékkel bíró kormány tarifális kedvezményekkel könnyen ellensúlyozhatja, sőt az egészséges ipari fejlődés érdekében ellensúlyoznia is kell

A természetes fejlődés pedig az, hogy *Erdélyben*, a honnan a magyar ipar csirái a hetedik században kiindultak, *erős nemzeti iparnak kell lennie*, mert különben megtagadnók a múltat és elterelni akarnók természetes medréből a jövőt.

Ebben azonban közre kell munkálnia a társadalomnak is,

mert egységes ipari fejlődés magán-, azaz társadalmi tevékenység nélkül nem képzelhető.

Az E. K. E. hivatása e tekintetben a társadalmi tevékenységet előmozdítani, feltárva Erdély természeti kincseit s megismertetve népeit; odaterelni a vállalkozási szellemet, a hol kellő anyag áll e célra rendelkezésre.

Már magában véve Erdély természeti szépségeinek szélesebb körben való megismertetése igen hathatós eszköz a gazdasági érdekek előmozdítására. Ez visz életet az eddig elhagyott vidékek és hegyek közé. A pénzzel viszont fokozódnak az igények, ez pedig alapja minden iparnak.

A forgalom emelkedése forgalmi eszközöket teremt — és ha az E. K. E. működésének csupán az az egy eredménye volna, hogy közreműködött Erdély vasútai szaporításában, már magában véve ez is elég volna. Ámde kétségkívül lesz annak más haszna is, úgy mint volt más országok és más vidékek turisztikájának is.

A háziipar — vagy mint sokan nevezni szeretik, a népiipar — fejlesztésére alig képzelhető hathatósabb eszköz a nagy idegen-forgalomnál. Különösen nálunk Erdélyben fontos ez, hol a háziiparnak sok különlegessége van, elkezdve a gyönyörű kalotaszegi varrottason, végig a torockói, csángó, székely és disznajói varrottásokon s hímzéseken, a szép csergéken és az agyagipar különböző fajain, melyeket mind igen szívesen vásárol az idegen. Már pedig a mily mértékben terjed ez a háziipar, oly arányban gyarapszik bérczes hazarészünk lakossága igen tekintélyes részének jóléte — úgy, hogy egymagában ezzel is igen nagy eredmények érhetők el ipari téren.

Jóllehet azonban, hogy ez is igen fontos, mégis csak kisebb része annak, a mire a turisztika ipari téren befolyhat. Nagyobb része a gyáripar fellendülését illeti, mely elvégre mégis csak a legfontosabb reánk nézve, mert nyomában terem a jólét. Épen azért az E. K. E.-nek nézetem szerint e tekintetben is

programmszerűen kell eljárnia, kirándulásait ezek szerint is irányítani.

Hála a magyarok Istenének, Erdély legszebb pontjai egyúttal annak leggazdagabb részei is, a hol — ha lesz vasút, lesz ipar is. A Barczaság nagy része, az egész Székelyföld valóságos kincses bánya, Alsó-Fehér- és Hunyadmegyék pedig a vegyészeti és bányászati ipar oly kiválóan alkalmas helyei, melyeket a természet is arra teremtett, hogy ezek tekintetében domináljanak.

És mégis mit látunk? Azt, hogy az arany- és pénzbányászat kivételével nincs semmink ott, mert nem ismerik az érdekelt körök.

Az E. K. E. feladata megismertetni. Neki kell gondoskodni arról, hogy kirándulásai széleskörben váljanak ismertekké, magához kell vonzania idegeneket is és olyanokká kell tennie azokat, hogy megtalálja bennük mindenki azt, a mi reá nézve legfontosabb és neki legkedvesebb.

Nem elég egymás között, önmagunknak rendezni a kirándulásokat. Ez kellemes, de nem hasznos, holott nekünk a hasznosra ép oly — talán még nagyobb — szükségünk van, mint a kellemesre.

Az ipari termelés emelése mellett ott vannak fürdőink. Valóságos nemzeti vagyon, mely azonban csaknem teljesen parlagon hever.

Mit nem teremthet nagy turisztika ezekből?

De ehhez magát a turisztikát kell nagygyá tenni, s az E. K. E.-et oly mértékben felkarolni, hogy nagy és fontos feladatainak megfelelhessen.

E feladat hármás: *kulturális, közgazdasági és nemzeti.*

Kulturális az által, hogy a távol ismeretlenebb vidékek lakóit közelebb hozza a műveltséghez; közgazdasági, mert nyomában anyagi jólétnek kell teremnie; nemzeti, mert erősíteni a magyar fajt és elviszi oda is a magyar szót, a hol ez eddig magyar földön — ismeretlen volt.

A két Detunáta.*)

— 2 képpel. —

Irtta: *Berwerth Frigyes dr.*

A ki vidám nyári vagy őszi napokon barangolja be az erdélyi aranyvidéket, vagy az Érc-hegységet, ne feledje el felkeresni a csodálatos Detunátát, mert a ki Abrudbányán vagy Verespatakon járva e hegység lábánál halad el, s nem megy fel valamelyik csúcsára, olyan, mint az a turista, a ki szerényen megelégszik azzal, hogy a Vezúvot Nápolyból bámulja meg.

A természeti különlegességek és ritkaságok minden embert erősen vonzanak, akárhol is találkozzék velük. Minthogy nagyon elűtnek attól, mit minden nap lát az ember, érdeklődését jobban lekötik, s különös benyomásuk örök emlékezősképen mélyen vésődik be a lélek redőibe. Ha aztán az ilyen természeti ritkaság a magafajtajú különlegességek közt is felülemelkedik, az elismerés és a csodálat *híres* jelzővel látja el. Ilyképen sajátosságának méltatásául nemcsak a természet lelkes barátjai, hanem maga a tudomány is jogosan nevezi a Detunátát Erdély híres látványosságának, s ezért egyenesen kötelessége egyesületünknek, hogy e ritka hegyalakulatnak folyóiratában pár lapot szenteljen és homályossággal s titokteljességgel borított arczáról egy kissé fellebbentse a fátyolt.

A nép ajka s a köz-szólam röviden csak a *Detunátá*-ról beszél, holott valójában *két* Detunáta van, melyek ikertestvéreként, egymástól körülbelül 1240 méter távolságban emelik sötét fejüket a zöld tájék felé. Abrudbányától mintegy 10 km.-nyire vannak keletre, vagy Verespataktól 6 km.-nyire délkeletre, természetesen torony-irányban. Ilyenformán a két Detunáta-csúcs be van illesztve az aranyban gazdag hegyek közé, melyeket magasságban a Csicsera kivételével sok méterrel túlszárnyalnak. Kapzsi aranykeresőknek a Detunáták azonban nem adnak aranyat. Méhükből semmi kincset nem ásnak s kopasz oldalukon nem kúszhat a turkáló emberek kapzsisága. Kitagadott szegény nővérekhez rasonlítanak, kiknek komoly, szent szépsége földi embert nem vezet bűn ösvényére; a kik büszkén és becsületben emelik magasba homlokukat, mert senki sem közeledik hozzájuk szennyes érdekből.

A Detunátákat az ős Tüzanya szülte, s így valamivel ifjabbak, mint a szomszédos aranytermő andezit-hegyek. A Detunáták közete, mint általá-

*) A kitűnő szerző e jeles, időszerű dolgozatát a nagy-szebeni »Erdélyi Kárpát-Egyesület« most megjelent 1893-iki XIII. *Jahrbuch*-jából közöljük mint olyan ismeretést, mely a maga nemében a legkimerítőbb azok közt, mit eddig a Detunátáról írtak.

nosan ismeretes, a *bazalt*-hoz tartozik, melyet itt a sötét-barnás vagy épen fekete szín jellemez. A geológiai időrendben e bazalttömegek a harmadkori korszak utolsó kitöréseiből alakultak. A bazalt-kiömlések épen nem ritkák Erdélyben, habár csak itt-ott törték is át a Föld legfelső kérgét. Így ismeretesek a keleti részekben, a Hargita déli oldalán a kőhalmi bazaltkúp és a bogáti, meg a hévizi bazalthegyek, az ország nyugati részében pedig a Detunátákon kívül, még a gyerő-vásárhelyi csúcs. Tehát maga az, hogy e hegyek a forrongó földkebelből mint bazaltkitörés szöttek ki, nem teszi híressé a Detunátákat. Hírességüket, melylyel nemcsak Erdély, hanem az egész európai kontinens bazalthegységei közül kiválnak, csakis remek szépségükkel és bazalt-oszlopaik képződésének gyönyörű tökéletességével szereztek meg maguknak.

Ez a bazaltnak az a sajátos alakzata, mely ezt a kőzetet szélesebb körben is ismertebbé tette, mint a mennyire a sziklanemeket különben ismerni szokták. Az oszlop-képződés, vagy mint másképen is szokták mondani — az oszlopalakú elkülönülések épen nem ritkák. Más tűzalkotta sziklatömegeknél is ismerünk oszlop-alakzatot, pl. a quarzporfirnál, a trachitoknál, magánál a gránitnál, sőt még a lerakodott (sedimentar) kőzeteknél is. Legszabályosabb és leggyakoribb azonban az oszlopalakulat a bazaltnál, e tekintetben ez felülmúlt minden más kőzetet s az oszlopos alakulatnak valóságos ideálja. Minthogy a bazaltanyag nagy hajlandósága van oszlopokká alakulni, legtöbbször egymás mellé sorozott oszlopok vagy pillérek alakjában találjuk tehát a bazalttömegeket. Ez oszlopszatos alakulást mutatja kisebb-nagyobb tökéletességben az európai kontinens számos bazalthegysége, így például a *Wergotsch* Csehországban *Aussig*-mellett, a Rajna melletti *Remagen*-tól nem messzi emelkedő *Scheidskopf* és mások is.

Nincs azonban egyetlen bazalttömeg sem a szárazföldön, mely a Detunáták jellegzetes oszlop-képződését felülmúlná. Csodálatra méltó Detunátáinkat Európában az oszlopszatos nagyszerűségében csak a Staffa-szigeti *Fingal-barlang* pompás oszlopkolonádjai múlják felül a skót partok Hebridái között, s az *Óriástöltés* (Giants causeway) orgonásípjai Antrimnál Irland északi partjain, hol 30,000 oszlopnál több emelkedik ki 30 lábnyira a tenger hullámai fölé. S habár a Detunáták kiterjedése ez óriási oszloptömegekkel szemben valamivel kisebb is, az óriási arányokban való eme kisebb hátrányukat azonban egyenértékű formaszépségükkel, részint pedig gyönyörű vidám, idyllikus fekvésükkel pótolják.

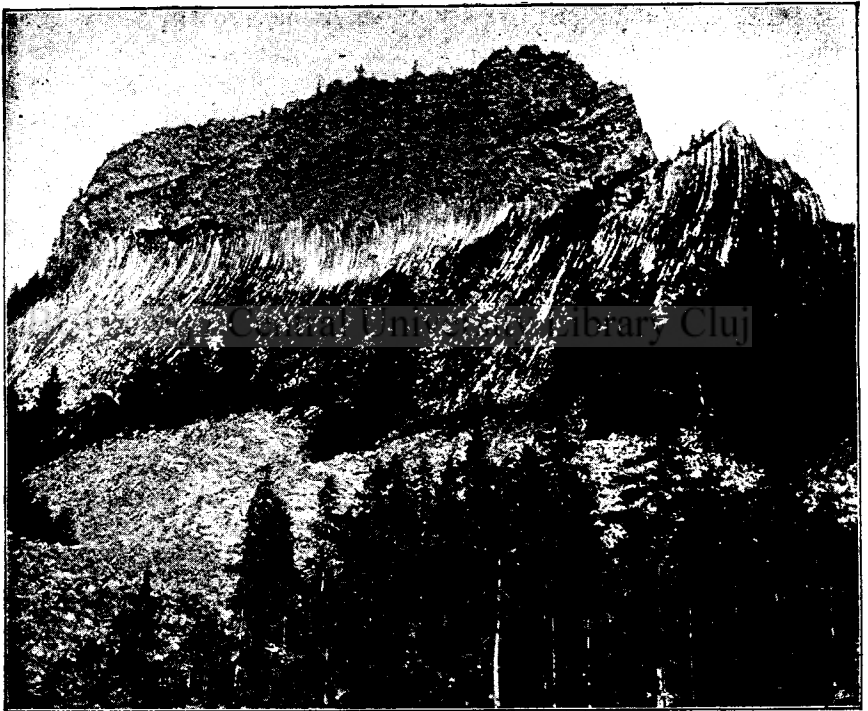
A Detunátákhoz igen könnyen hozzá lehet jutni úgy Abrudbányáról, mint Verespatakról. A kényelmesebb, bár hosszabb út Abrudbánya városkából, az erdélyi Kalifornia központjából vezet oda. Innen szekérrel

Lehet felmenni egészen annak a magaslatnak a lábáig, melyet a két Detunáta-csúcs koronáz. Verespatakról ellenben csak gyalog vagy lóháton lehet meglátogatni a Detunátákat. Mindkét városba a dévai, illetve gyulafehérvári vasúti állomásról indulunk Brádon, illetőleg Zalatnán keresztül. Északról jövet a tordai állomástól vág be az ember a hegyek hözé. E vidéken legajánlatosabb közlekedési eszköz a kicsiny mokány-ló, mely a gyakorlatlan lovast is egész biztosságban viszi át hegyen-völgyön. Az Érczhegység népe legkisebb útjára is ezt használja. Egészségtani vagy esztetikai szempontokból véghezvitt gyaloglásokról az Érczhegység benszülöttjeinek még nócziójuk sincs. A ki mégis megpróbálja, hogy gyalog ránduljon ki e hegyek közé, annak ugyancsak össze kell szednie minden szónoki képességét, hogy vissza tudja útasítani a lépten-nyomon felajánlott lovakat. A gyalog-turista feltétlenül Verespatakot választja kiindulási pontul detunátai kirándulásához, mert innen az út lankás magaslatokon vezet át, melyekről gyönyörű kilátás nyílik a messziségbe vesző völgyekbe. Egy kis nehézséggel jár az idegennek a Verespatakon való szállás-szerzés. Legtöbbnyire a bányahivatalnokok vagy a r. kath. plébános úr, vagy más vendégszerető ház szívességére van utálva az ember; kik ritka szíves előzékenységgel is adnak szállást. Ha azonban e vendégszeretet igénybevételéhez nincsen az embernek ismerőse Verespatakon, mégis jobban teszi, ha Abrudbányát választja éjjeli állomásául, hol több vendéglőben jó szállást kaphat. Mindkét helyről gyalog vagy lóháton egy nap alatt könnyen, fáradság nélkül meg lehet tenni a kirándulást. Ajánlatos, hogy az ember Abrudbányáról szekeren menjen az országúton *Bucsum-Izbita* vagy *Bucsum-Sásze* faluig.

A Verespataktól a »Szent-István koronájának országaiban híres bazalt-hegységig» vezető gyalogösvényt *Ráth* György, a pár évvel ezelőtt elhunyt tudós, következőleg írja le: »Verespatakról kiérve kezdetben feljelé haladtam az andezit-hegykoszorú magaslataira. Útam a nagy tó partján vezetett el, melynek vize az év négy hónapján át mintegy 190 kereket forgat s kétezernél több ércztörőt hajt munkára. Észak felé a Rotunda síma kúpja emelkedik a fellegekbe 1417 méter magasságban. Innen egy darabig a hegy taraján megy tovább az ember, mely északra az Aranyos völgyében, délre a bucsuni völgyteknőbe ereszkedik. Offenbánya felé, ugyanis, mely északkeletre mélyen el van rejtve az aranyat mosó folyó völgyébe, andezit-kúpok emelkednek a magasba. Az úton andezit váltakozik a Kárpátok szokott kőzetével, a homokkővel, mely majd mint homokkő jelenik meg, majd márgarétegek alakjában mutatkozik. A tekintet messzi bejárhatja a részint erdőkkel borított, részint havasi rétekekkel fedett hegységet, melynek j llege a svájci vagy karinthiai Alpokéhoz hasonlít.

A nagy tóhoz a Detunáta alig van egy mérföldnyire toronyirányában; minthogy azonban a völgyteknők, melyek a hegyélekből indulnak ki, igen nagy kerülőkre kényszerítenek, s így csak 2—2½ órai gyaloglás után érhetünk a híres bazalthegységhez.

Öt év előtt, 1888 augusztus 27-én voltam szerencsés a két Detunátát nagyrabecsült barátom, *Lóczy* Lajos budapesti egyetemi tanár társaságában meglátogatni *) Abrudbányáról rándultunk ki hozzájuk. Kezdetben egy pár kilométert a Zalatna felé vezető országúton megy az ember, *Bucsum-*

A Kopasz Detunáta nyugat felől.

(*Lóczy* Lajos fényképe után.)

Cserbu falun át, melyet *Dancs* nagy ércztörőjénél elhagy és az *Abrudzel* patak völgyébe tér, hogy a kanyargós úton *Bucsum-Izbita* és *Bucsum-Szásze* községbe, vagyis *Bucsum-Hatfalu*-ba érjen. Az egész úton a krétaképződményű kárpáti homokkő területén haladunk. Útközben arra is for-

*) Az ő sikerült fényképfelvételei után közöljük a bemutatott két szép képet, melyeknek metszeteit a »Magyar Turista-Egyesület«-től díjtalanul kaptuk. Fogadja az elnökség, irántunk most ismételtan tanúsított e kollegiális szívességért legmelegebb köszönetünket.

Szerk.

díthatunk egy pár perczet, hogy az Érczhegységben használt egyszerű, de eredeti ércz-zúzó malmok működését is megnézzük.

Itt-ott barna cigánygyermek izzad a sekély vizű patakban arany-mosó teknőjével, ha néhány aranszemet lelne sovány halászsákmányul. Izbita falu közelében találjuk első jeleit a Detunáták közelségének. Rövid bazaltoszlop-darabok fekszenek az úton és a patak kövei között, vagy vannak beásva a meredek út szélére, hogy a korlátot pótolják: A természet-faragta eme korlátoszlopokat bőven alkalmazzák a Verespatak felé vezető úton a Rosia- (vörös) völgyben is, melyek mint megannyi hírnök, beszélnek, hogy *Isten haragjának hegye* itt van a közelben. Izbita faluból kiérve az út kanyarulatánál egyszerre szemünk előtt vannak észak felől az iker-hegyek. Az északi kúp az 1182 m. magas *Detunáta goála* (a kopasz, mennykőütötte hegy) és a déli, gömbölyű kúp az 1168 méternyi *Detunáta flokoásza*, vágyis az erdős (viritó, szőrös) mennykőütötte hegy. A turisták rendes célja a Detunáta goála megmászása. *Sásze* faluból kell neki indulni gyalog vagy lóháton, s kerek félóra alatt lehet elérni. Az út mintegy 400 méterre emelkedve rétektől s fenyvessel borított, teknőalakú, kárpáti homokkőből álló magaslatra visz, mely ornamentumképen terül el a villámjárta Detunáta lábánál. A szirtek lábát puha pázsit és százados fenyők borítják, melyeknek zöld koszorújából festői alakban emelkednek ki a sötétfekete bazaltfalak.

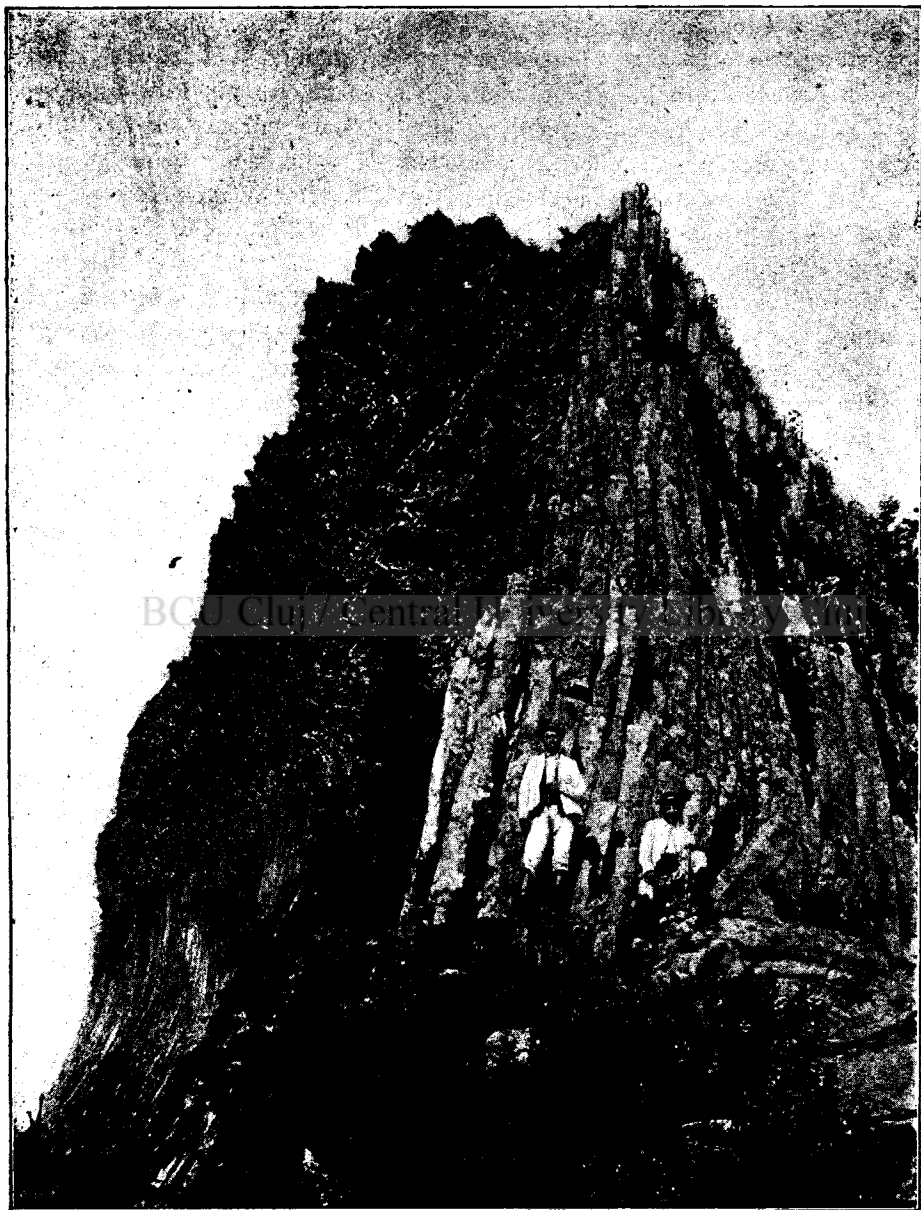
A »Kopasz Detunáta« észak-északnyúgról, dél-délket felé nyúló mintegy 400 m. hosszú behorpadt bazalttömeget alkot, mely az 1100 méternyi szintájón 94—96 m. magasba emeli csúcsát az erdős hegy fölé. A bazaltszikla a kárpáti homokkőből emelkedik ki s rétegein keresztben fekszik. Legmagasabb tetőpontját e hegy az északi részen éri el. Dél felé lassanként lankásodik a taraja, majd egyszerre meredekké válik s az alját koszorúzó erdőkbe vész, míg egy forrásnál, mely a rétekről jó, egészen beleolvad az alapba.

Ez u. n. »jeges-forrás« 1887 augusztus 27-én 6.5 C^o. hőmérsékű volt, s ez oly alacsony hőfok, mely arra mutat, hogy a forrás gyökere benn van valahol a bazaltszikla méhében. A legsodálatosabb rész s egyszers-mind a legszebb látvány a hegy nyugati oldala, minthogy itt függőlegesen esik a fala úgy, hogy egész nagy felületén a hegy bensejének meztelen bordái látszanak. E nagy meztelenségének köszöni a Detunáta goála a maga rendkívüli hírét s a széles sziklafal figurális oszloprendjei ezzel vív-
tják ki maguk számára a csodálatot. Csodálkozó tekintettel mélyed el szemünk el látványkép szemléletébe. Öt-hatszögű oszlopokból alkotva, titokzatos természeti erők törvényei szerint rendezve áll előttünk a hegy egész élet-tani szervezete. A hatszögű rengeteg szilánkok állásából könnyen hozzá-

vethetünk a hegy eredeti alakjához, ha arra a törvényre támaszkodunk, mely szerint a Föld belsejéből felemelkedett bazalt-őszanyag lehült.

Tapasztalásból tudjuk, hogy az oszlopos jegecedések mindig merőlegesen állanak azon az anyag-alapon, melyhez a lehülés alkalmával forradtak. A most is látható oszloptömegek állásából tehát nagy valószínűséggel következtethetjük, hogy valaha a Detunáta templomhoz hasonló boltozatos hegytömeg volt, melynek ma még meglevő része mintegy negyed-résztét teheti az egykori tömegnek. A széles hegyszakadás alsó részén krl. a közepéig függőlegesen állanak az oszlopok, tehát csupasz hosszoldalukkal fordulnak és állnak a néző felé. A magasabb régiókban mind előbbre és előbbre hajolnak fejükkel ez oszlopok s végül a legmagasabb részein a falnak, teljesen felénk fordítják hatszögű felső lapjaikat, úgy, hogy a hegyfalnak e legfelső része a csalódásig hasonlít egy hatoldalú lapokból összerakott mozaikfalhoz. A felső oszlopsorok e hajlása következtében a hegy felső része a fal egész mentében kifelé hajlik, mint valami óriási baldachin. Ez oszlopfalról gyakran le-leválik egy-egy pillér-darab s menydörögve zuhan a mélységbe. Innen kapta a nevét is: a menydörögésnek, a menykőcsapásoknak hegye. A hegy hátát alkotó, 42—43 foknyi szög alatt lefelé hajló oszlopderekak szembe nézve a hegy gerinczére felrakott ágyúütegeknek néznek ki, melyeknek csövei sűrű rendekben irányozvák a völgybe a hatalmas várfokról. Az oszlopok meglehetősen terjedelmesek, amennyiben több méternyi hosszúságuk mellett átlag 30—50 cm. átmérőjűek.

A mily kiváló építészeti remekműve a természetnek a Detunáta goála a maga külsejére nézve, ép oly nagy mértékben nevezetes az anyag is, melyből áll, még pedig azért, mert olyan bazaltot eddig még csak a kaliforniai aranyvidéken találtak. A két Detunáta bazaltja ugyanis a *quartz-bazalt* variánsához tartozik. Színe szürkés-fekete, alkotására nézve pedig szemcsés vagy épen tömött. Sok helyt úgy néz ki, mint valami nagyon kemény láva. Majdnem teljesen hiányoznak belőle a puszta szemmel látható váladékok s csak itt-ott láthatók idegenszerű, gömbölyű fehér magvak, melyek meglehetősen arányosan vannak elszórva a kőzetben. A detunáta-bazalt főrészből, mint minden bazalt, *augit*-ből, *plagioklas*-ból, *olivin*-ből és *magnesvas*-ból áll. Szokatlan alkotórésze a fehér kerek magvak, melyeken néha tisztán ki nem vehető, határozatlan jegecedés ismerhető fel. E magvakat azonban igen nehezen lehet hibátlan kiszedegetni, mivel nagyon könnyen összetöredeznek. Ennek oka a magvak repedeztségében rejlik, minthogy tulajdonképen ők maguk is több éles szilánkból és számos külön magból állanak. Törési lapjukon e magvak kristálytiszták, üvegfényűek és igen kemények. Csak pár évvel ezelőtt derítette ki

A Kopasz Detunáta dél felől.

(Lóczy Lajos fényképe után.)

Szabó József budapesti egyetemi tanár, hogy ez apró sajátos kristálycsoportok tulajdonképpen a quarczhoz tartoznak. Az ember hajlandó őket egyszerűen betolakodott idegeneknek venni, mert a rájuk tapadt finom, olvadt anyagból lett burok erre mutat. S mindenesetre igen különös, hogy a Föld egész kerekiségén sehol ilyen quarczdajkáló bazaltot nem találtak, csak a Detunátán és Kalifornia aranyvidékén. Könnyen feltehető tehát, hogy az a quarczbazalt, melyet aranytermő hegyek vesznek körül, bizonyos tekintetekben más feltételek alapján képződött, mint a normális bazalt a Földnek ezer meg ezer más vidékén.

A *Detunáta flokoásza*, mely krlb. $\frac{1}{3}$ mértföldnyire délre fekszik, alakjára nézve nagyon különbözik a hosszú ormos Detunáta goalától, mert az egész egy kúp, melynek szabályos kör alapja van. Túlevelű fákkal van borítva s innen vette a nevét is. Több, mint bizonyos, hogy ugyanazon a talajon, vagyis hasadékon emelkedik, melyre ikertestvére nehezedik. Ugyan olyan szép oszlopzata van, ugyanolyan petografikus szervezete és észak felől ugyanolyan függőleges fala, mint amannak; a sűrű erdő azonban nagyrészt eltakarja e belső szépségeit. Figyelemre méltók a lábánál heverő szétszórt szikladarabok is, melyek arra mutatnak, hogy e hegy születése alkalmával a Föld valószínűleg szabályos bazaltdarabokat is okádott ki gyomrából.

A mit én itt e pár sorban a Detunáták pompás bálványtömegéről elmondtam, csak halvány tükre a valóságnak. Csak a figyelmet akartam arra irányozni, hogy Erdélynek a Detunáták szikláiban olyan látnivalója van, milyent messzi, de nagyon messzi földön nem lehet találni. A ki nincs abban a helyzetben, hogy az irlandi Óriástöltést, vagy Staffa-szigetét felkeresse, melyeknek bazaltoszlopaikat a tenger hullámai nyaldossák, s mégis ahhoz hasonló világcsodát akar látni, az keresse fel nyugodtan a Detunátát. Ha ott szép őszelelő napon a hatalmas fenyősudarak árnyaiban pihenni dül a turista a zöld gyepre a Detunáta lábánál, hogy hosszan elmerülve nézze a titokzatos sötét falakat: lehetetlen, hogy lelkében ismeretlen fenséges érzések harmoniája ne támadjon. Most, s minden pillanatban lebomolhatik egy-egy oszlopdarab, mely menydörögve vágat alá a mélységbe, hogy magasabbra növelje a roncs tömeget, melynek alsó részeit már benőtte az erdő fiatal fáival, hogy egyszer, majd a hegyfal egész lábát eltakarja a zöld szemfedő. Ha azonban elfordítjuk szemünket a múlandóság e képeről s végig hordozzuk tekintetünket a rétek zöldelő rétejein s a hegyek koszorúján, hol a sürgő emberek túrnak a nemes ércz után: a napfényes természet láttára új életküzdelmekre hajtó vágy lobban át szívünkön s akaratumk székhelyén, izmainkat hatalmas munkakedv duzzasztja s egy szép emlékekkel gazdagabban térünk haza a két Detunátahoz tett kirándulásunkból.

Fordította :
Kovács Dezső.

A Szent-Anna-tó szépségének pusztulása.

Az Erdélyrészi Kárpát-Egyesület becses figyelmébe.

Irta: *Kozma Ferencz.*

Jól tudom, hogy egy-két év igen rövid idő ama nagy munkakör betöltésére, melyet az E. K. E. magának kijelölt. Országgrészünket behálózó nagyfokú érdekeltségre van szüksége, hogy működésének mindenfelé látható nyomai legyenek. Az érdeklődés felébresztése már magában is lankadatlan munkásságot igényel. Nem szemrehányás tehát, a mit mondani akarok s a mire az egyesület figyelmét felhívom; hanem ama kötelesség kifolyása, a mivel hazánk természeti nevezetességei és szépségei iránt minden művelt hazafinak viseltetnie kell.

A nyári évszak sokaknak szolgált alkalmúl turisztikai kirándulásokra. Egy pár nagyobb gyermekeimmel s más hozzánk csatlakozókkal én is rendeztem. Egyiknek célpontja az *almási-barlang*, másiké Tusnádon át a *torjai-barlang* és a *Szent-Anna-tó* volt. Ezek szépségei leírását méltó kezekből bírja már a közönség. Nem akarok tehát azzal senkit untatni. Csupán azt jegyzem meg, hogy a változatosságban és szépségekben oly gazdag Szász-Schweiz, a thüringiai erdő, a Rajna és Alpok vidékeinek elbűvölő varázsa után is tudtam bámulattal gyönyörködni a természet említett nagyszerű alkotásaiban, s főkép az Anna-tó tündérének alig menekülő foglya lettem. S meghagytam fiaimnak, hogy ha kisebb testvéreiket majd oda nem vezethetném, teljesítsék helyettem ezt a kötelességet, mert *a háuszerelemet a történelem mellett a haza földének ismerete* ápolja. S a művelt népeket jellemző turistaság csak akkor fog majd virágozni minálunk is, ha az ifjúság testedző, ismeretgyarapító és lélekemelő nemes sportjává tesszük azt. A példáért nincs is miért nagyon messze mennünk. Itt vannak az erdélyi szász ifjak Míg ezek érettségit tennének, már hazarészünk nevezetesebb helyeit mind beútazták, mert tanáraik és szülők által ösztönözve, az náluk szokássá vált. S ez tette könnyűvé a szép sikerrel működő nagy-szebeni »Karpathen-Verein«-nak munkás gyarapodást biztosítani egyesületük számára.

Az említett természeti szépségeket azonban mi, a közvetlen birtosok, még nem tudjuk eléggé méltányolni. Hozzáférhetőségükre, természeti díszek megóvására gondot nem fordítunk. Az almási barlanghoz való be- és kijárat pl. az Almás felőli nagy és meredek oldalon oly nehéz és fáradságos, hogy az főkép gyengébb egészségű és testalkatú emberre

nézve valóságos kockázattal jár. Holott egy könnyen bevágható szerpentina egészen kényelmessé tehetné az utat, valamint alant a patakmeder szélén is lehetne egy gyalogjártót csinálni. Egy egyszerű menedékház pedig úgy itt, mint az Anna-tónál nélkülözhetetlen kellék arra nézve, hogy a fáradt turista szükség esetén szél- és esőmentes helyen pihenhesse ki magát, s legyen hol ilyenkor falatoznia. Ezenkívül a tusnádi fürdőtől jól rendezett gyalogút az Anna-tótól a torjai barlang felé is ki kellene nyújtani, mert a turisták egy része innen megy a tóhoz.

Mindezeknél azonban nagyobb baj is van, a mire a figyelmet felhívni akarom. A tó szépségének egyik fődísz — ugyanis — veszedelemben forog. Annak a fenséges keretnek, mit a tölcser-alakú erdős hegység a víz körül alkot, tű- és lomblevelű ékességét megtámadta talán az enyészet?! Nem, hanem a durva emberi kéz. E páratlan szép helynek milyent Erdélyben csak egyetlen-egy alkotott a hatalmas természet, rombolására emelték kezüket földi birtokosai. Igen: a fejszék az oldalban villognak, csapásuknak és a lezuhanó fák robajának viszhangja gyönyörködtetés helyett fellázít e vandalizmus ellen. A tölcser keleti oldala már kopasz. Ezt követi most a déli és éjszaki. S alant a tüzzel megperzselt gyökerű fenyők száradnak, s százával pusztúlnak. Sietünk innen menekülni, hogy tanuk ne legyünk ama nagy perben, melyet a természet nemünk ellen fog támasztani. És tanácsoljuk Jókainak, a székelyek nagy barátjának, hogy ide többet ne jöjjön, hadd vihesse úgy magával a másvilágra az Anna-képét, a mint leírta, megrajzolta, S köszönjük, hogy rajzát adta, legalább gyermekeink abból tudni fogják: milyen szép lehetett ez — hajdan.

De hát, Uram isten! Háromszékmegyében és Csíkmegyében nincsen más, csak fejszés ember?! S a revindikált havasok lakóinak nincs már fájuk, csak a Szt.-Anna-tó körül?! Persze, az erdészek azt mondják, hogy ez nem véderdő. A fejszések a telekkönyvet vágják a fejemhez, ha kérdem, hogy miért rombolnak. Én az erdészeknek hiába mondom, hogy ez itt — *a civilizáczió véderdeje*. Az felelik, hogy olyan paragrafust nem tanultak. A telekkönyveseket hiába fenyegetem az Anna-tó tündérével, mert nekik az már nem imponál. Nincs más mód, mint panaszt emelnem ellenük az E. K. E.-nél, hogy *mentse meg valamiképen Erdélyt attól a szégyentől*, mely égetni fog minket, ha idegen turisták látni fogják, hogy mit csinálunk mi — az Anna-tóval!

Dixi, et salvavi animam meam.

A nagy-szebeni »Erdélyi Kárpát-Egyesület« működése.

Az »Erdély« felkérésére írta :

Bielz Albert Ede.

Néhány a természet szépségei s a hegyek világa iránt lelkesülő, a természeti leírásokat és kirándulásokat kedvelő férfi 13 év előtt összegyűlt Nagy-Szebenben, hazánk délkeleti részében, és 1880 nov. 24-én megalakította a legelső »Erdélyi Kárpát-Egyesület«-et. Az egyesület alapszabályszerű célja: Erdély Kárpátjainak s határos részeinek megismerése, tudományos tekintetben kikutatása, leírása, az így nyert eredmények széles körben való terjesztése, a festői szépségű, érdekesebb kiránduló helyek megközelíthetésének megkönnyítése, s egy szóval a hegységeink iránti érdeklődés felköltése és ébrentartása.

Az új egyesület céljai és feladatai iránt csakhamar a nagyközönség érdeklődése szélesebb körben is oly örvendetesen nyilvánult, hogy már az első év végével 1000 tagja volt az egyesületnek 8 vidéki osztálylal, melyeknek székhelye: Szászváros, Szász-Sebes, Nagy-Szeben, Fogaras, Brassó, Segesvár, Szász-Régen és Besztercze volt.

Ez osztályok működése különösen ismertebb hegycsúcsok megmászására, az osztályok környékére irányuló kirándulások rendezésére, útvonal-jelzésekre, menedékhelyek, s turista-kunyhók építése tervezgetésére terjedt ki.

Szintén sikerre vezetett az elnökség felhívása az egyes tagokhoz területükön tett kirándulások leírása és Erdélyre vonatkozó tudományos közlemények beküldése iránt, úgy, hogy már az 1881 aug. 24-én Szász-Régenben tartott *első nagygyűlés* szétküldhette a tagoknak, meg az egyesülettel barátságos viszonyban álló többi turista-egyesületeknek az »Évkönyv« (Jahrbuch) első kötetét.

A következő évben új osztályokkal, nevezetesen a *radna-naszódi*-val bővült az egyesület, (mely azonban csakhamar egyesült a *beszterczei*-vel) s a *bécsi*-vel, melyet az ottani erdélyiek és számos más természetbarát lelkesedése létesített és végre 1885-ben a *petrozsényi*-vel, mely a tizedik osztály lett, s ugyan ennyi működik ma is, természetesen kisebb-nagyobb létszámmal.

A tagok száma már 1886-ban 1548-ra rugott, sőt kedvező körülmények folytán 1888-ban 1659-re hágott, ez évtől kezdve azonban némi visszaesés állott be, habár kisebb-nagyobb ingadozással a tagok száma 1400-nál alább nem szállott soha. E tagok közt jelenleg van 39 alapítótag 30—200 frtjával (egyszer s mindenkorra) és 9 tiszteletbeli tag, úgy

hogy az egyesület bevétele évenként a tagok évi 2 frt tagsági díjával együtt átlag 2800 frtra rug.

Egyesületünk és osztályainak 12 évi működése számos hegyi útát kijavított vagy épített, jelölt meg feltűnő olajszínekkel és látott el tájékoztató táblákkal. Ezenkívül a kalauz-ügyét szervezte, a nevezetesebb pontokon állandó vezetőket tart és fizet, vagy legalább is évi jutalomdíjakkal honorál, ellátva őket útasításokkal és a kalauzolásért járó díjjegyzékkel. Egyesületünk felállított eddig 17 menedékházat vagy kunyhót: a Paringon, a Godjánán, a Suriánon, a Preásbán, a Negojon, a Bullea-völgyben, a Tericzán, a Podrág-tónál (Árpás mellett) továbbá a Királykőn, a Bucsesen, a Malajesti-völgyben, a Keresztényhavason, a Piátra-Márén (Brassó mellett) a Hargitában (Oláhfalunál), nemkülönben a Hényul tetején Borgó-Prund mellett, az Ünőkőn és a Korongyison, Ó-Radna mellett és még néhány ily menedékház felállítását tervezi; sajnos azonban, hogy a hegyi lakók (valószínűleg oláh pásztorok) vandalizmusa a kunyhókat többé-kevésbé összerongálta — a Podrágon, a Hényulon, az Ünőkőn, a Korongyison levőket pedig egészen lerombolta. E menedékházak közül, a Keresztényhavason, a preásbai és a Bullea-völgyi kényelmesebben van berendezve, kályhákkal, konyha-eszközökkel és ágyneműekkel (ruganyos matrácok, vánkосok, gyapjú-pokroczok) ellátva, s e helyeken a turisták megállapított s kifüggesztett áráért frissítő italt és hideg ételeket kaphatnak. Ezenkívül a kimagasló, messzire kilátást nyújtó pontokon, mint a *Gergely-havas*-on Szent-Erzsébet mellett, a *Bálványhegy*-en Kis-Disznód mellett, a *Sárgahegy*-en Segesvár mellett, az egyesület nyílt fatetőket, menedék-fedeleket épített, kettő pedig ép most épül a talmácsi várromnál és a Várhegyen, Besztercze határán. E helyen kell megemlítenem azt is, hogy egyesületünk kérelmére a m. kir. erdőigazgatóság, a száz-sebesi hegységben levő erdészlakok éjjeli szállásul való használatát készséggel megengedte turista-tagtársainknak, ha tagsági voltukat igazolják. Végre nem szabad felednem, hogy a nagy-szebeni osztálynak sikerült pénzügyítés alapján a Keresztény-sziget melletti magas Paltinis-hegységben 1450 m. magasságban klimatikus gyógyhelyet berendezni. Az emeletes faépület 20 vendég számára van berendezve és vendéglővel ellátva, s részben már ez év nyarán is használható volt.

A mi már most a nagy-szebeni Kárpát-Egyesület tudományos tevékenységét illeti, az eddig megjelent 13 évkönyvben sok érdekes és becses tanulmány és útleírás jelent meg, melyek szélesbitik a kül- és belföldi turisták látókörét, gyarapítják bérczes hazánk ismeretét és sokakban felköltik a vágyat: megismerni havasaink gyönyörű világát. E közlemények közül kiemeljük mindenekelőtt azokat, melyek bennünket egyesületünk és egyesületi működésünk területe felől tájékoztatnak.

Ezek tárgyak szerint csoportosítva, a következők: Az Erdélyi Kárpát-Egyesület feladatai. Dr. *Wolff* Károlytól. — Egyesületünk megalakulása. — Alapszabályai. — A mi egyesületi területünk. *Bielz* A. Edétől. (Erdély kis térképével) — valamennyi az I. évkönyvben. — Erdély flóráját, faunáját, ásványfajait, barlangjait, ásványvizeit és gyógyfürdőit ismertetik: Az erdélyi Kárpátok állatvilága (4 fejezetben) *Bielz* A. Edétől. (I. évk.) — Az erdélyi Kárpátok flórájának jellemzéséhez. (5 fejezetben.) *Fronius* F. Frigyesről. (I. évk.) — Ó-Radna vidéke különös tekintettel növénytanai viszonyaira. (8 kirándulás leírásával.) *Porcius* F. Flóriántól. (III. évk.) — A Barcaság hegységei *Römer* Gyulától. (III. évk.) — A Csukás Ugyanattól. (VIII. évk.) — A szentgyörgyi ásványvizek Erdély északkeleti részében és területük flórája. *Alexi* A. P. dr.-tól. (XII. évk.) — A havasi gyopár és az alpesi rózsza. *Römer* Gyulától (VI. és VII. évk.) — Erdély kőzetei (ásványok és sziklafajok) előfordulásuk és használatuk. (3 zakaszban). *Bielz* A. Edétől (III. évk.) — Erdély talaja. Geológiai vázlat dr. *Berwerth* Frigyesről. (V. évk.) és A két Detunáta. Ugyanattól. (XIII. évk.) Ásványi és vegytani közlemények. *Jüngling* Károlytól. (IX. évk.) — Adalék Erdély barlangjainak ismeretéhez. (Az eddig ismert 73 barlang, hegyüreg és dolina leírása.) *Bielz* A. Edétől. (IV.—VI. évk.) — A felső-kománai barlangok. *Ábrahám* Frigyesről. (VII. évk.) — Az almási barlangok és környékük. *Lassel* E.-tól. (III. évk.), *Hausmann* Vilmostól (V. évk.) és dr. *Kraus* Frigyesről (V. és VI. évk.) — Erdély ásványvizei és gyógyfürdői. (12 fejezetben.) *Bielz* A. Edétől (II. évk.) — Homoród fürdő. *Guist* Mórictól (II. évk.) — A kérolyi fürdő Székelyföldön. *Lassel*-tól (VI. évk.) — A borszéki fürdő. Dr. *Keintzel* Gyulától (VII. évk.) — Kovászna. Salzer Mihálytól (XII. évk.)

Az egyesület évkönyveiben megjelent és szintén számos tudományos adatot tartalmazó útleírások és kirándulásokról szóló tudósítások címzeit az alábbi földrajzi sorrendben összegezzük, a szerint, hogy mily vidékre vonatkoznak.

1. A Retyezát-hegység.

A Retyezát megmászása. Dr. *Amlacher* A.-tól (I. évk.) — A Retyezát. (A Zenóga-tó látóképeivel.) Dr. *Lehmann* F. V. Páltól (V. évk.) — Kirándulás a Retyezátra. *Lewitzky* Károlytól (IX. évk.)

2. A Paring-hegység.

A Paring kétszeri megmászása. Dr. *Lehmann* F. V. Páltól (V. évk.) — Kirándulás a Paringra. *Lewitzky* Károlytól (IX. évk.)

3. A Zsil-völgyek.

A Zsil völgye és a szurduki szoros. Dr. *Lehmann* F. V. Páltól (V. évk.) — Kirándulás Petrozsénybe. *Guist* Mórictól. (A Rosia-Lesia és a Csetátea Bóli képeivel XIII. évk.) — Petrozsény. *Tonisch* A.-tól (V. évk.) — A Csetátea Bóli. Ugyanattól (V. évk.)

4. A hátszegi völgy.

Brassótól—Petrozsényig és Hátszeg völgyébe. *Tontsch* A.-tól (V. évk.)

5. A szász-sebesi Cibin-hegység.

A cibini és szász-sebesi hegység. *Guist* Móricztól (I. évk.) — Ugyanaz dr. *Lehmann* F. V. Páltól (V. évk.) — A szász-sebesi havasokban. (6 fejezetben. Dr. *Amlacher* Alberttól. (IX. és X. évk.) — Petrozsénytől—Nagy-Szebenig. *Nasits* J.-tól (VIII. évk.) — A Középhegység és az aranymosás Szász-Sebesnél *Conrad* Ottótól (II. évk.) — A dusi szoros és vidéke a Cibin-hegységben. *Kimakovicz* Friedától (XIII. évk.) — A Negovánon a szádi-havasban. *Gottschling* Adolftól (X. évk.) — Kirándulás a Sántára. *Boiu* Olimpiustól (XII. évk.) — A cibini hegységből. (A Preásbán és két nagy oláh hegyi falu). *Schuller* Gusztávtól. (3 képpel. — X. évk.) — Kirándulás a szász Siebenrichter-hegységbe a Lotru-folyó mellékére. *Siegler* J.-tól (V. évk.)

6. A fogarasi havasok.

Kirándulás a Negojra. (Egy képpel.) *Bell* A. F.-tól (II. évk.) — A Negoj megmászása késő ősszel. B. A. E.-tól. (IV. évk.) — Pótlék a negoji kirándulás leírásához. (VI. évk.) — A Negojon át a Bullea-tóhoz. *Ábrahám* Fr.-tól. (3 fénymetszetű képpel. — XI. évk.) — Éjjeli barangolás a Negojon át a Bullea-tóhoz. (A felső-árpási völgy képével). *Berger* A.-tól (IX. évk.) — A Vunetáre és a Negoj. *Felbinger* Ubaldtól. (Melléklettel. — XI. évk.) — Kirándulás a Vunetárera. *Capesius* Ernőtől (VIII. évk.) — Kirándulás a Bullea-kunyhóhoz. *Schuller* Gusztávtól. (A Bullea-völgy látóképével. — VIII. évk.) — Kirándulás a Bullea-tóhoz. *Lüdecke* Ernőtől (IV. évk.) — Az Arpás-völgyből, Curtea de Ardzsison keresztül Bukarestig. (Az árdzsisi kolostor képével.) *Berger* A.-tól (XII. évk.) — A Podrág-tó. *Ábrahám* Frigyestől (V. évk.) — A breázai átjárótól a Vistea máreig, a fogarasi hegyláncz keleti részéig. *Römer* Gyulától (III. évk.) — A Kolczu-Vistea máreig. *Ábrahám* Frigyestől (VII. évk.) Vándorlás a Kárpátok gerinczén a fogarasi havasokon át. Nagy-Szebentől Brassóig. Dr. *Beck* Károlytól (VII. évk.)

7. A persányi hegyvonal.

A Girbovára, Felső-Venicze mellett. *Ábrahám* Frigyestől (V. évk.)

8. A barczasági havasok.

Kirándulás a Királyköre. *Copony* Vilmostól (I. évk.) — A Pásztorcsúcs (Hirtenspitze) menedékházának felavatása és a Királykő megmászása. *Römer* Gyulától (II. évk.) — A Krepaturán át a Kis-Királyköre. (Képpel.) *Römer* Gyulától (II. évk.) — A Királykő megmászása nyugati oldala felől. *Filtsch* J. Vilmostól (VII. évk.) — A Királykő másodszeri megmászása nyugati oldala felől. (Egy fénynyomatú képpel.) Ugyanattól. (VIII. évk.) — Történelmi jegyzetek *Filtsch* cikkéhez. Dr. *Myss* Edétől

(VIII. évk.) — A Királykő megmászásáról és a lebocsátkozásról meredek nyugati oldala felől. *Bielsz A.* Edétől (VII. évk.) — A Magura. *Römer Gyulától* (IX. évk.) — Fetifoi és a Gáh-Stuhsz, két szép kilátást nyújtó csúcs. Ugyanattól. (IX. évk.) — Fellovaglás a barcasági Bucsesre. *Teutsch Traugott* (I. évk.) — Törcsvártól az Ómura, a Bucses legmagasabb csúcsára. (A Bucses fénynyomatú látóképével.) *Römer Gyulától* (II. évk.) — A malajesti hasadék és sziklagerincz a Bucsesen. (A malajesti hasadék képével) Ugyanattól. (III. évk.) A Buksoj, a malajesti szakadék keleti része. Ugyanattól. (IX. évk.) — Havasi kirándulás a Bucsesre. (A Bucses fénynyomatú látóképe, az Ómu-csúcs szikláji és a »Szikit la Jalomicza« barlang-kolostor fametszetű képe.) *Ábrahám Vilmostól* (VII. évk.) — Bucsesrésztlet keleti oldaláról. *Kobáth Józseftől*. (A Jalomicza-szurduk fénynyomatú képével. — XI. évk.) — Kirándulás a Jalomicza völgyébe Oláhországban. *Michaelis Wilhelminától* (Képpel. XII. évk.) — A Prahova völgye és Színája Oláhországban. *Schram Alfréd*től (II. évk.) — A petroleum bő előfordulása a barcasági hegység déli lejtőjén. *Bielsz A.* Edétől (IV. évk.) — A magas Runk Rozsnyónál és a Csuma vagy »Hohe Koppe« Zernestnél; két csúcs a barcasági Középhegycsoportban. *Römer Gyulától* (VI. évk.) — Vándorlás a hegyek taraján Etwichtől (Rozsnyó mellett) a Keresztényhavásra. Ugyanattól. (IX. évk.) — Három téli kirándulás a Keresztényhavásra. Dr. *Myss* Edétől (IX. évk.) — Predeáról a Piátra márera *Römer Gyulától* (IX. évk.) — A barcasági Piátra máre (Hohenstein) megmászása és két legbámulatosabb szakadékának megtekintése. (3 fejezetben.) *Lassel E.*-től (IV. évk.) — A Hegyes-hegy Hosszúfalunál. *Römer Gyulától*. (IV. évk.) — A Komlós vagyis a fenyves-tető. Ugyanattól. (IV. évk.) — A Brassó melletti Hétfalu és környéke, tekintettel néprajzi és természettörténeti viszonyaira. *Hausmann Vilmostól* (VI. évk.) — Brassó környékének ivóvize, az egészségre való jelentőségét tekintve és kémiai összetétele. *Füngling Károlytól* (VII. évk.) — Barangolások Erdély déli határán a Tótpál-havasig *Hausmann Vilmostól* (X. évk.) — Hegyi-túrok a Barcaságban. (A Piátra mika. — A felsőtömösi erdőségek. — A Piátra máre. — A brassói Pojánán keresztül a Bucsesre.) Ugyanattól. (XIII. évk.) — Állati élet és barangolás a déli Kárpátokban. *Hausmann Vilmostól* (VII. évk.) — Zoológiai kirándulások Predeából és Garcsintól a Csukás-hegységig. Ugyanattól. (IX. évk.) — Az Omun át Színájába. (Adalék a Bucses orográfiájához.) *Römer Gyulától*. (V. évk.) — Nagy-Szebentől — Brassóig. Dr. *Boeck Kurt*-tól. (VII. évk.) — A barcasági havasok. *Römer Gyulától*. (XIII. évk.)

9. A bodzai havasok.

Három hét a bodzai havasokban. — (16 fejezetben. — A tészlai határórház és a Csukás nyugati oldalának látóképével.) Dr. *Méhely Lajostól* (X. évk.) — A Csukás. *Römer Gyulától* (VIII. évk.)

10. A háromszéki havasok.

Piliske tetője, vagyis a pürkerecezi csúcs. *Römer Gyulától* (IV. évk.) — Kirándulás a Szent-Anna tavához, a Büdöshöz és az almási barlanghoz. *Lassel E.*-től (III. évk.) — Tusnádról a Csomálon át Szent-Anna taváig és a Büdös-hegyig. *Ábrahám Vilmostól* (VI. évk.)

11. A hargitai, csiki és gyergyói havasok.

Kéroltyól, Baróthon át Tusnádig. *Schuller* Lajostól (II. évk.) — Útazás Székelyföldön. (3 fejezetben) *Ziegler* Jánostól (I. évk.) — Homoród-fürdő Székelyföldön, *Gleim* F. K.-tól (XI. évk.) — A Kereszthegyen át Görgény völgyébe. *Poschner* Gottfriedtől (VII. évk.) — A Sattelburg és Spitzburg Szász-Régen mellett. *Römer* Gyulától (IV. évk.) — Pojáná Tómi Szász-Régen mellett. *Poschner* Gottfriedtől (VII. évk.) — A Maros völgye Szász-Régenen felül a Bisztra és Ilva között. *Böhm* Dávidtól (II. évk.) — Beszterczéről a havasokon át Borszékre. *Poschner* Gottfriedtől (VIII. évk.) — A Nagy-Hagymás-hegységből. *Neumeyer* M.-tól (VIII. évk.) — A »Gyilkostó« vagy Verestő Gyergyóban és keletkezése az újabb korban. *Bielz* A. Edétől (VIII. évk.) — Dorna-Vátrától a Csalhóra (Moldvában) és Borszékre. *Poschner* Gottfriedtől (X. évk.)

12. A borgói havasok

A Bisztricsóra. *Poschner* Gottfriedtől (VII. évk.) — Borgó-Bisztricza völgye. Ugyanattól. (VI. évk.) — A Dalbidán. Ugyanattól. (VI. évk.) — A Duka Waltersdorf mellett. Ugyanattól. (VI. évk.) — A Hényul. Ugyanattól (VI. évk.) — Erdély két északkeleti szorosának bejárása. Dr. *Keintzel* Györgytől (VIII. évk.) — Beszterczéről a Kucsmán, Vultúron és Pietrószon át a Kelemen-havasra. *Poschner* Gottfriedtől (IX. évk.)

13. A radnai havasok.

Az Ünökő és Korongyis Ó-Radna mellett. *Poschner* Gottfriedtől (VI. évk.) — A Korongyistól az Ünökőig. Ugyanattól. (VII. évk.) — A Pietrósztól az Ünökőig. Ugyanattól. (VIII. évk.) — Kucsmatól az Embercsúcson (Verfu Omuluj) át az Ünökőhöz. Ugyanattól. (IX. évk.) — Párvától a Pietrószon és Ünökön át Dornára. Ugyanattól. (X. évk.) — Mégegyszer a radnai havasokon. Ugyanattól. (X. évk.) — Valea Vinuluj (Borvölgy) Ó-Radna mellett és környéke. Dr. *Keintzel* Györgytől (VI. évk.) — A Korongyis. — Az Ünökő. Ugyanattól. (VI. évk.)

14. A láposi havasok.

A Czibles. *Poschner* Gottfriedtől. (VII. évk.) — A Czibles, telcsi oldala felől. Ugyanattól. (IX. évk.) — Pietrósztól az Ünökőig. Ugyanattól. (VIII. évk.)

15. Az erdélyi érczhegység.

Az Ompoly és Aranyos mentén. (9 fejezetben.) *Kórodi* Lajostól (III. évk.) — Hat hét Erdélyben. Dr. *Brand* Albanótól. — Különösen az erdélyi érczhegységben; négy képpel Verespatak környékéről. (XI. évk.) — Gyalog-vándorlás az erdélyi érczhegységben. *Róth* Viktortól (XII. évk.)

16. A bihari hegység nyugati oldala.

Menyháza (Monyásta) északkeletre Aradtól. *Möss* Károlytól. (VIII. évk.)

17. Váraink és kastélyaink.

Váraink: Kis-Disznód, képpel; Landskrone, Lotru vára és a Verestorony; Szelindek, Kóhalom. Dr. *Teutsch* Frigyesztől. (III. évk.) — Segesvár, (képpel.) Szász-Kézd. Ugyanattól. (IV. évk.) — A Barcaság várai: Földvár, Feketehalom, Rozsnyó (két képpel). Töröcsvár, Brassó, Pogányi vár, a pürkerecezi, honigsbergi vár. Ugyanattól (VI. évk.) — Unterwald várai: Szász-Orbó, Kelnek vára (két képpel), a szászcsonyi és sebeshelyi vár (képpel). Ugyanattól. (IX. évk.) — Két királyi vár a Kárpátokban. (A vajda-hunyadvár és a színáji Peles-kastély képeivel.) *Sigerus* Emiltől (VIII. évk.)

18. Általános érdekű közlemények.

A havasok ismeretéről a legrégebb időktől a múlt század végeig. Dr. *Beraverth* Frigyesztől (VI. évk.) — Hegyi gyógyhelyek és hegyi kultúra. Dr. *Capesius* J.-tól (IX. évk.) — Vándorlás havasainkban. *Copony* Vilmostól (II. évk.) — A hegymászás hatásai. Dr. *Gusbeth* A. E.-tól. (VII. évk.) — Ruházkodás és felszerelés hegyi túrokhoz. Dr. *Myss* E.-tól (X. évk.) — Erdélyi havasi dal. Dr. *Krasser* Frigyesztől. (I. évk.) — Erdély fontosabb hegyi túrjainak átnézete. (51 túr ismertetése 10 fejezetben. I. évk.) — A kalauz-ügy. (II. évk.) — Jelentés a IV. Salzburgban tartott turistai kongresszusról. (III. évk.) — Menedékházaink és vezetőink jegyzéke. (II. és VIII. évk.)

19. Vadászatok az erdélyi Kárpátokban.

Zergevadászat a kercsi havasokban. *Bielz* A. Edétől (I. évk.) — Medvevadászat a feleki havasokon. *Schram* Alfréd-től (II. évk.) — A medvék hazájából. (Rövid medve-történetek.) *Spiess* R. A.-tól (XIII. évk.)

Az egyesület jelenlegi tisztikara a következő:

Elnök: Dr. Bruckner Vilmos ügyvéd N.-Szebenben.
 Alelnök: Bielz A. Ede kir. tan. N.-Szebenben és Römer Gyula tanár Brassóban.
 Titkár: Sigerus Emil bankhivatalnok N.-Szebenben.
 Pénztáros: Lüdecke Ernő, ékszerész N.-Szebenben.

*

A nagy-szebeni erdélyi Kárpát-egyesület és két szakosztálya kezdeményezésére eddigelé a következő úti- és segédkönyvek jelentek meg az egyes vidékek beutazására.

1. *Reisehandbuch für Siebenbürgen*. Nach eigenen zahlreichen Reisen und Ausflügen in diesem Lande Verfasst von E. Albert Bielz, mit einer kleinen Übersichtskarte Siebenbürgens und drei Städte-Plänen; Hermannstadt 1881 bei Josef Drotleff.

2. *Siebenbürgen*, ein Handbuch für Reisende etc. Von E. A. Bielz (zweite Auflage des Reisehandbuches) mit einer grössern Karte Siebenbürgens, Städteplänen und Umgebungskärtchen; Wien 1885 bei Carl Gräser.

3. *Das Siebenbürgische Hochland.* Nach Skizzen von F. A. Bell, F. Kraus, K. J. Römer, E. Sigerus und K. Weingärtner, reich illustriert, Zürich 1890 bei Prell, Füssli et Co.

4. *Hermannstadt und Umgebung.* Herausgegeben von der Section »Hermannstadt« des Siebenbürgischen Karpathenvereins, mit 12 Illustrationen 1884.

5. *Skizzen zu den empfehlenswertheren von Hermannstadt ausgehenden Gebirgsausflügen.* Herausgegeben ebenfalls von jener Section. Hermannstadt 1888.

6. *Bergführer-Tarif* der Section »Hermannstadt« des Siebenbürgischen Karpathenvereins 1892.

7. *Die Stadt Kronstadt und deren Umgebung.* Von J. W. Filtsch, mit 1 Plan und einer Umgebungskarte; Wien 1886.

8. *Touren-Weiser für Ausflüge in die Berge und Gebirge der Umgebung von Kronstadt.* Von Dr. Edw. Myss, Kronstadt 1890.

*

Kitűnik e repertorium=zerű hosszú lajstromból, hogy évkönyveink eddigi 13 kötete valóságos tudományos kincstára Erdély ismeretének. Hazarészűnk legkülönbözűbb vidéke van ismertette évkönyveink köteteiben, melyekről szerénytelenség nélkül mondhatjuk, hogy nélkülözhetetlenek Erdély részletes ismeretéhez, könyvészetében pedig számottevű helyet foglalnak el.

Feltűnhetik, hogy legjobban vannak méltatva a barczasági havasok, meg aztán a fogarasi és szász-sebesi hegység részei; de ez csak természetes, mert működésűnknek ez a legközvetlenebb tere, itt a déli Kárpátok égbe nyúló csűcsai alatt, melyek a turistaságnak leghálásabb vidékei. Még a külön kiadványok, s buzdításűnkra másoknál megjelent kalauzok is leginkább e vidékek ismertetésére írtak, hogy Svájcz szépségeivel vetekedű déli Kárpátjaink minél szélesebb körben megismertessenek.

De a tudományos működés mellett nem feledkeztűnk meg a gyakorlati turistaság fokozatos fejlesztéséről sem, a mirűl legjobb, legkönnyebb és reánk nézve is legkívánatosabb — személyen meggyűződni. A nagy-szebeni »Kárpát-Egyesűlet« szerény eszközökkel, de lelkesedéssel, ügy-szeretettel s azzal a meggyűződéssel dolgozik állandóan hazarészűnk turistasági és közzgazdasági érdekei fejlesztésén, hogy működése nem meddű, nem hiábavaló s nem eredménytelen!

Kéziratból fordította:

Csűrűs Jűzsef.

K o l c z v á r r o m j a i .

— 2 képpel. —

Irta: *Szinte Gábor.*

A történelmi emlékekben oly gazdag Hunyadmegye egyik leggyakrabban emlegetett helye Malomvíz s ennek határában Kolczvár. Erről, valamint környékéről és a Kolczvár alatti templomról eddigelé ugyan már többen írtak,*) sőt folyóiratunk idei 13—14. lapján is ismeretette futólagosan *Téglás Gábor* munkatársunk, közölvén »Kolczvár romjai« távlati képét is. De azért nem lesz talán sem érdektelen, sem felesleges, ha több évi hosszas tanulmányaim eredményeül részletesebben leírom e várat, Hunyadmegye ez érdekes emlékét, az »Erdély« feladatának tartva azt is, hogy felölelve mindazt, mi címéhez képest hazarészünk ismeretéhez tartozik — koronként váraink és emlékezetes várromjaink alapos kutatásokon nyugvó leírásait is közölje.

Malomvíz Hátszeg vidékének déli részén, épen az örökös hó vonaláig felemelkedő Retyezát lábánál fekszik. Mint megálló és előkészítő hely a déli Kárpátok ez óriásának megmászására ismeretes inkább, mint történelmi múltjáról. A Kis-Sebes patak, mely e hegy ormairól kapja örök vizét, zúgó morajjal robog el a vár alatt, s több ágra szakadozva öntözi Malomvíz dús gyümölcsű kertjeit. Valóban bámulatra ragad, hogy miként díszlik itt e hó-koronázott hegyláncz alatt a szilva, dió és gesztenye. A fák dús lombja alatt serényen füstölögnek Malomvíz szalmás, többnyire fából épített kunyhói.

Annyival kiválóbb színekkel áll előttünk a Kendefiek várkastélya, magasán kerített várfalával, lőrésekkel, melyek itt-ott még teljes épségben fönállanak. Az idő megviselte, a régi háborús idők lezajlottak, s ma már társzekerek járnak örökké nyitott kapuin, s vidám vadász-társaság zaja hangzik az ősi termék szűk ablakain át. Medve- és zerge-vadászok készülnek az ősi rengetegbe, a Retyezát szikláira, a vadászat ezer kellemeit élvezni. A Sebes-patak mentét követik felszálló útjokban, mint a mely legrövidebben vezetí czéljukhoz, a Retyezát és mellékhegyei ormainak megmászásában. A Kolczvár alatt mennek el, melyről magasztalólag

*) *Lásd:* 1. Kolczvár és vidéke. (»Képes Ujság« 1859. évf. 11. sz. képpel.) — 2. Kolczvára. *Nemes Albert*től (»Hazánk s a Külföld« 1865. 10. sz. képpel.) — 3. Ugyanattól (»Magyarország és a Nagyvilág« 1867. 40. sz. képpel.) — 4. Ugyazintén tőle: A Kolczvár alatti templom Erdélyben. (»Hazánk s a Külföld« 1867. 3. sz. képpel.) — 5. A Kolczvár romjai. (Hátszegvidéki rajz) *Lukács Bélától.*) »Fővárosi Lapok« 1867. 105. sz. — 6. Kolczvár Erdélyben. »Magyarország és a Nagyvilág« 1880. 51. sz. képpel.)

beszélnek, a magasban álló romok felizgatják a képzeletet, s a parányi valót megaranyozzák a nap sugarai, az egyszerű esetet regének tünteti fel a múlt idők ismeretlen homálya.

Hallottam az egyedüli mondát, mely szerint Kendefi Ilona, a vár erkélyén fon, s orsóját finom szálon a mélységbe eregeti, mialatt távol lévő férjét epedve várja megtérni a csaták zajából.

A vár alatt magas tornyú kápolna áll, melynek boltívét rég bedönté a békés idők langyos, termékeny esője, s a festett falak tető nélkül hirdetik a XVIII. század naiv festészetét e szepárált helyen. Minden elpusztult, minden értékes elvándorolt, s a szakavatott vizsgáló csak ismeretei gazdag tárházából egészítheti ki a hiányzó részeket, s olvashatja az akkori idők szellemét ez értéktelen töredékekből.

Sok látogatója volt és van állandóan e romoknak, s a legtöbben valami felírral, bekarcolással igyekeznek emléküket fenntartani, úgy, hogy egy évtized alatt az érdekes falfestés eltűnik az értéktelen bekarcolások alatt. Ma is élő, hiteles szemtanúk állítják, hogy még néhány év előtt látták Décsi Tobiásnak a következő felíratát:

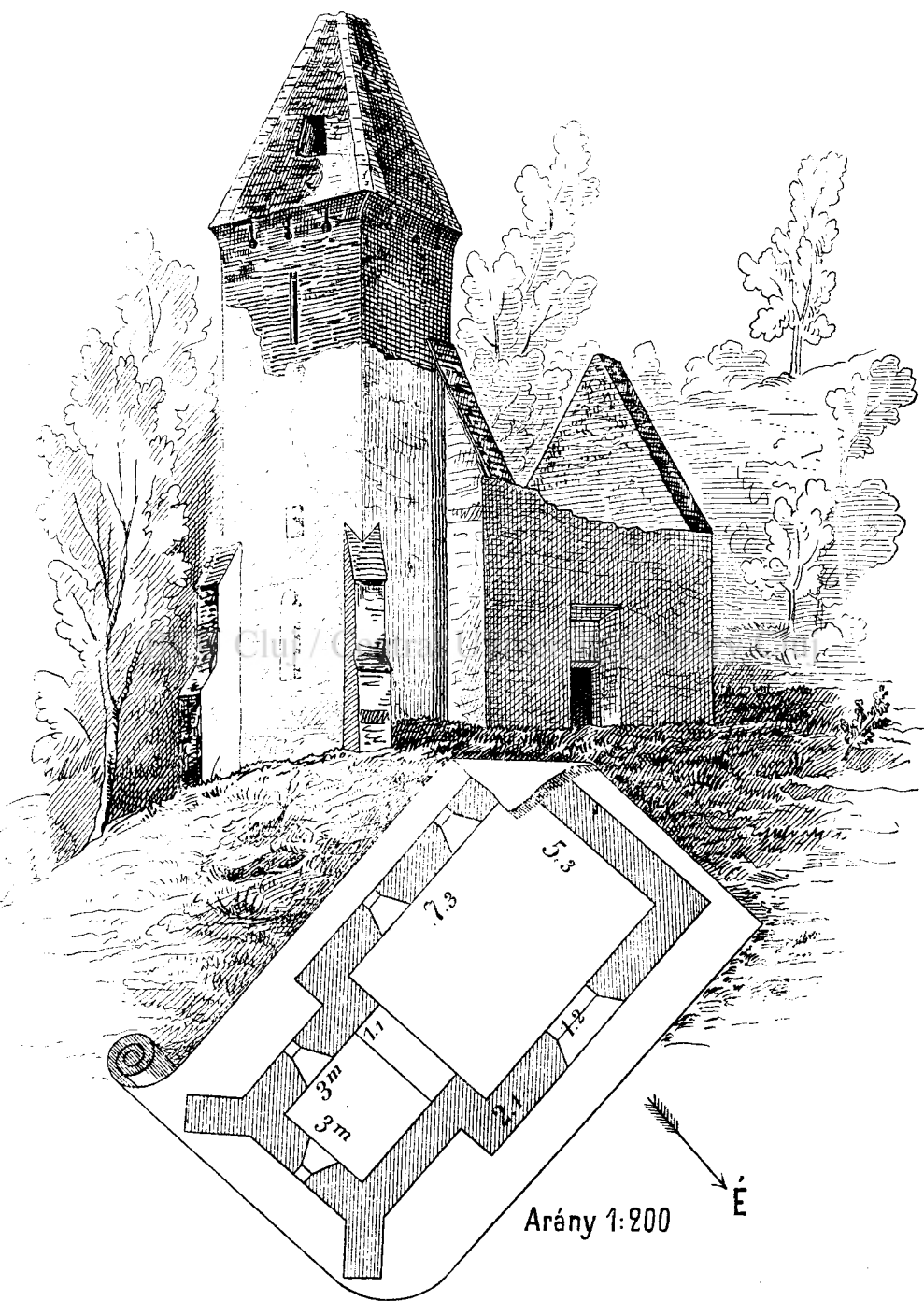
»Tobias Décsi de Boronya hic fuit paedagogus.«

Egy másik helyen látott bekarcolás szerint, e Décsi azt örököltette meg, hogy papja volt e kápolnának. Magam egyiket sem láttam. De vizsgáljuk meg e külsejével is imponáló tornyot és kápolnát közelebbről. *)

A hol a Sebes-patak még alig bontakozott ki szűk és mély völgyéből, több gazdasági épület, egy újabban épült svájci lakóház és zúgó malom közelében áll e kápolna. Az óriási dió és gesztenyefák s a mély völgy rejtékéből, mintegy varázsütésre bukkan elő. Lejtős hegyoldalon, átlag 50 lépésnyire áll a patak balpartján. Környékét dudva fedi, melyben nehezen jutunk a bejáráshoz; kidőlt sírkövek mutatják, hogy itt valamikor temető is volt, míg a háttérben felszálló hegyoldalt nyír-, bükk- és tölgyerdő borítja. A lejtő keletnek néz s így a kis kápolna szentélye is erre van fordítva, sajátos módon a torony alsó üregébe helyezve.

A toronyerőd kőből és téglából épült négy oldalú hasáb, gúlatetővel, melynek élei faragott kövekkel rakvák, míg oldalsíkjai, vagyis az egész fedézet téglából épült. Közepén egy ajtószzerű nyílás tátong rajta, melynek szélei szintén faragott kőből lehetnek; de ma az egész foglalat eltűnt s a szélek határozatlan körvonalan láthatók.

*) Mindkét csinos rajz *Szinte* Gábor munkája, ki abban a ritka helyzetben van, hogy érdekes közleményeit sajátkezüleg illusztrálja. A kliséket a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« szívességéből közölhetjük, a miért a társulat elnökségének ez úton is köszönetet mondunk.

A kolczvári templom kel.-ész. oldalról.

(Szinte Gábor rajza)

A főpárkány, vagyis *csepegés-alj* hajlatában szűk lőrések — minden oldalon hármával — vannak elhelyezve, míg az oldalfalak közül csupán a keleti van három egymásfőlé helyezett ablaknyílással tagozva, de ezek is oly szűkek hogy lőrésekül is használhatók voltak. Faltámok átló irányban támasztják a toronyerőd két szögét, míg a nyugati két sarok a kápolna falai közé van foglalva.

A kápolna osztatlan chorusból és a torony alá helyezett kis szentélyből áll. Igen szép arányú derékszögű négyszög 7.₃₀ és 5.₃₀ belvilággal; a kis szentély méretei 3 m. és 4.₁₀ m.

Egyetlen bejáró ajtó az északi részen nyílik, míg a déli oldalt két keskeny, félköríves, mély fülkével övezett ablakocska töri át. Boltozva volt az egész chorus, a mint a falakon még megmarad boltszék mutatja és pedig *donga-bolt* lehetett félköríves hajlással. A szentély keresztboltja ma is teljes épségben áll fönn. Úgy a torony, mint a chorus fal-vastagsága 110 m/m., jó vakolattal és mészszel terméskőből épült, vegyítve téglával. E szilárd falak nemcsak a donga-bolt nyomását hordozhatták el, hanem még egyszerűbb ostromot is kiállhattak s a toronyerőd a védőknek igen alkalmas hely volt. A kápolna ajtaja eredetileg igen tekintélyes méretekkel 3.₂ magasan és 1.₂ szélesen épült, de későbbben falazással szűkítették meg.

A külső benyomásról és konstrukcióból következtetve, a román ízlésű templomépítéshez soroltam s úgy arányos szerkezete, mint a támok, falvastagság, czélszerű alkalmazása, a szentély és toronyerőd egyesítése, oly vezető szellemre vall, melynek az ilyenmű építkezésben helyes tapintata és nagy gyakorlottsága volt. Mindazonáltal az időt megmondani, melyben keletkezett, teljes biztonsággal nem lehet, mert hazánkban a román, góth és renaissance építkezés a 15—16-ik században úgyszólván párhuzamosan terjedt. Bármennyire szótlanok is a kápolna kövei az évszámot és építést illetőleg, a falfestés mégis rejteget egy évszámot, mely habár csak a festés idejére vonatkozik, mégis elárul annyit, hogy 1692-ben festették ki. Kutattam, hogy e festékréteg alatt nem volt-e még egy korábbi festés, vagy több rendbeli meszelés, de semmi réteget, a gondosan praeperált kövér mészréteg alatt nem találtam s így azt kell állítanom, hogy az építés és festés nyomban követték egymást.

Úgy a chorus, mint a szentély görög ritus szerint volt kifestve à fresco. A szentélyt a chorustól magasba nyúló csúcsíves diadalív választja el, mely alá még egy kisebb hajlású ív járult; de ez most hiányzik, csak az *ív-szék*-ből lehet következtetethetni reá; a falban jobbról és balról fülkék vannak hagyva a szertartás számára. A szentély festése gondos, míg a

chorus festése lanyhább gyorsfestés. A diadalív központjában szép Krisztusfej látható aranysárga glóriával, igen gondos kivitelben.

A szentély vízszintesen két mezőre oszlik, a felső mezőben a nézővel szemben Krisztus trónol, s fogadja a 12 tanítvány hódolatát, kik két sorban, jobbról hat, balról hat, feléje közelednek. Az alsó mező festett fülkékben 9 prófétát ábrázol. Az egyes zugok gloriettekkel, szárnyas Cherubinekkel töltettek ki. A boltozat-hajlás kezdetén keskeny szalagon cirill-betűs felirat még részben olvasható, s rajta az említett évszám 1692.

A szentély jobboldali fülkéjében alól egy római felíratos márványkő fekszik, melynek betűi teljesen elkoptak, annál élénkebben látszanak később bevéselt nevek, mint Schusztér E., Fekete M., Mara, Wilt J. stb.

A chorus, fehér alapon vörös szalagok által három mezőre osztatik s folytatólagosan vannak egyes jelenetek Krisztus és Mária életéből előadva; de az ábrázolás annyira fogyatékos és a fal annyira kopott, hogy az egyes jeleneteket ki nem vehettem. Egyedül a déli fal végén tűnik fel egy jelenet határozott alakban, a nap (Apollo) szekéren négy lovat (Quadriga) hajtva (teljesen római minta után) a mint felemelkedik.

A szentély íve alatt a következő ábrákat vehettem ki:

1. Krisztus két angyal társaságában ebédel asztal mellett, egy nő tállal kezében közeledik, másik pohárral. 2. Hajó a tengeren, benne a tanítványok, Krisztus Pétert partra hozza a vízből. 3. A már említett Krisztus fő. 4. Az angyal Tóbiás szemét megkeni. 5. Krisztus két tanítványa társaságában, előtte egy alak nagy teher alatt görnyed. — Az egész festés úgy technikája, mint kivitelében teljesen egyező a Berekszón általam lemásolt és a műemlékek orsz. bizottságához beküldött freskókkal, úgy hogy teljesen egy és ugyanazon mester munkájának tartom e kápolna festését is.

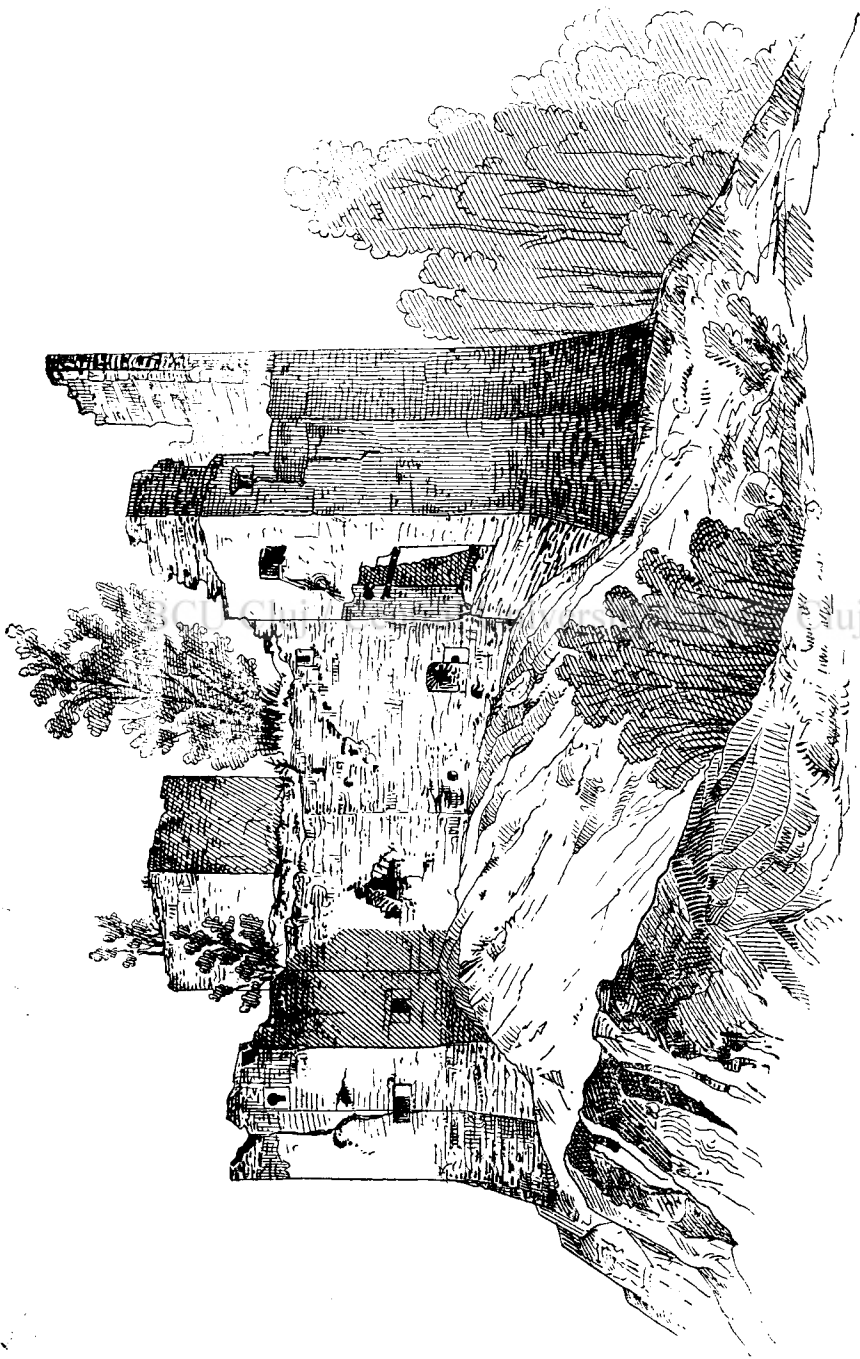
Átlépve a Sebes-patakot, a jobb parton csekély kiterjedésű síkon ős kuria romjai láthatók, melynek hatalmas boltíves pinczéje még maig is használatban van. Itt lehetett az urasági kastély, melyhez e kis házkápolna tartozott. Innen folytatva útunkat, meredek hegylábhoz érünk, melynek csúcsán elérhetetlennek látszó magasságban fehérlenek *Kolczvár* romjai. Erdők sűrű lombja alatt meglehetősen meredek hegyi úton kapaszkodunk föl, mely szekérrel alig járható s egy völgyön átkanyarodva, mintegy fél órai gyaloglás után előttünk állanak a vár csonka falai.

A még mindig szilárd falak egyetlen talajon még 8—9 méter magasan állanak, úgy hogy a várba csak a kapun juthatunk be. A vár alakját az a szikla-csúcs határozza meg, melyen épült, s így az háromszög-alakú, melyből két oldal fallal van elzárva, a harmadik oldalon 200 méternyi függélyes szikla, melynek lábát a Sebes-patak mossa, minden kerítést

főlöselegessé tesz. De a megközelíthető északi és déli oldalon is a természet által nyújtott előnyöket gondosan kiaknázták az építők. Ugyanis az északi oldal 7—8 m. magas fallal volt elzárva, a déli oldal pedig mély bevágással, mely vízzel is elárasztható volt, erős, kettős homlokzatú fallal és két polygon-toronnyal, oly erős védelmet képezett, mely az akkori idők ostrom-eszközeivel bátran daczolhatott. A várudvar kicsiny terület melyet egy hatalmas öreg-torony és két lakoszoba tesz még szűkebbé. De mindig elég volt 100 ember befogadására, kik az őrséget és védőszemélyzetet képezték. Az egész vár tiszta terméskőből épült, melyet ott helyben, a szikla-tetőn fejtettek, csak a meszet és porondot kellett fáradságos úton ide szállítani. A vakolat még rajta van a falak külsején, s csak $\frac{1}{3}$ részben hullott le az esőnek kitett fedetlen falakról. Az alap még mindenütt szilárdan áll, s a bomblás felülről indult lefelé. A tornyok csonkán merednek ég felé, s nem tudjuk miként végződtek. Valószínű, hogy fatető fedte, mert cserépnek, vagy téglának nyoma sincs a törmelék közt. A legfelső sor lőrési eltűntek az idők viharában, s csak az alsóbb emeletekben itt-ott alkalmazott egyes nyílások engednek azok formáira következtetni. Boltozat sehol sem volt, s még az ajtók szemöldökét is tölgy-gerenda helyettesíti, mely a legtöbb helyen ma is ott van két végével befalazva; csak az ablakok íve volt boltozott, mi válogatott lapos kőből telt ki. Faragott kőre csak az öreg-torony ablakaiban s itt-ott a falakon rendetlenül alkalmazott lőréséknél akadunk.

Az egész vár egységes terv szerint épült, csak a torony mutatja későbbi hozzátoldás jelét, s habár a vár-szerkezet szerves részét képezi is, későbbi, vagy utógondolat szüleménye. Megtámadható e vár csakis a déli oldalon volt, itt pedig az ostromló ezer veszélynek tette ki magát a várfal és bástyák többszörös homlokzatáról biztosan lövöldöző védők előtt. Ostrom aikalmaival a kapu egy ideiglenes védfallal volt elzárva s a közlekedés az elő-bástyán át csak felvonó híd által történt, melynek sarkai még maig is láthatók a sziklafalban. Az előtte levő tér mesterségesen bemetszett hely, vízfogó volt, egy negyed részben mesterségesen épített falakkal, melynek vizét a vár összes helyéről gyülemlt eső-víz szolgáltatta.

Az öreg-torony a legmagasabb ponton áll, tisztán sziklára építve 2 méter vastag falakkal, quadrat-alappal, két emeletre osztva, melyből a földszint egyenetlen talajjal alig volt két méter magas, s csak ajtó-nyílással volt ellátva; ablakai nincsenek, s csak pincze gyanánt használhatták; míg az első emelet tágas ablakaival (110—150⁰/m.), melyek északra és nyugatra néztek le a *hátszegi-völgy*-be elég kényelmes lakhelyül szolgálhatott. Fölötte a második emelet a harcisosok helye volt, ma már csak a gerenda-végek számára hagyott lyukakat látjuk; de a lőrések eltűntek. E

Kolczvár romjai déli felől.

(Szentó Gábor rajza.)

torony ablakai faragott kőből alkotvák, de minden dísz, vagy tagozás nélkül. Hol volt az erkély, melyre a monda szerint *Kendefi* Ilona kiült, nem is képzelhetem, mert ilyenek még gyám-köve sem maradt meg. Az ablakok még ma is abban az állapotban vannak, a mint azokat ostrom alkalmára betét-kövekkel megszükitették és lőrés gyanánt használták. A hegy északnyugoti oldalán két oly lakó-szoba volt, hol a vár-örizet pihenőjét tartotta, merészen a meredek fal szélére építve.

A torony tisztán a kapu-védelem eszközlésére épült, s az ellenséget igazán csak saját testén át engedte a várba. Két emeletre volt osztva, melyből az alsó átjáró 2,30 magas, a középső lakó 2 m., a felső 2,30 m. vívó helyül szolgált. Keleti oldalán még a kandalló nyomai láthatók a falban; az egész torony-test magassága 8 méterig terjedhetett, s ezen felül a tető. Falvastagsága 2 métertől fölfelé szűkül 35 mm.-ig.

A déli fal legerősebb védművet képezett önmagában is a védők nélkül, kik a most hiányzó koronáján biztos menhelyről lődözhettek az ellenségre; alapja alatt részint kifelé hajlik, mintegy 2 méter magasságig, fennebb teljesen függélyes és 160 mm. vastag, s csak néhány vízáteresztő nyílással bír a mai alakjában.

A délnyugati torony gyöngébb falakkal, alsó részén pinczének vagy épen víztartónak szolgált, felső részében őrség foglalt helyet. A várudvarral csak egy igen szűk nyílás köti össze.

Egyáltalában az egész vár igen gazdaságosan van építve, a gyöngébb helyen a falak erősek, míg a természet által védett helyen gyöngék, csak a szükségnek megfelelően voltak építve; de az elrendezés mesteri, s maga a hely választása is zseniálisnak mondható, úgy hogy bátran bevehetetlenek mondhatjuk, ha az őrség eleséggel jól ellátta magát. Sötét erdők árnyából mint egy fehér pont, villog elő a hátszegi síkról tekintve, s míg róla a kilátás nagyszerű, addig azt csak a gyakorlott szem fedezheti fel.

Hogy ki építette és mikor e várat, arról írott emlék, vagy hagyomány nem szól. Csak hozzávetőleg határozhatjuk meg keletkezésének idejét, míg birtokosául és építőjéül a *Kendefi*-családot mondhatjuk, mint a melynek ma is tulajdonát képezi.

A *Kendefiek* elődei *Kende* néven ismeretesek, s a *Kenészséggel* együtt fordul elő nevük legelőször okmányokon. E család levéltárában őrzött okmányok 1404 óta szépen tüntetik fel a *Kendefiek* vagyoni gyarapodását, melyről másutt részletesebben írtam.*)

*) Lásd értekezésemet a »Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat« VII. évkönyvében az 1891/92. évekről.

Ez oklevelek mintegy szemmel láttatják a család gyors felvirágzását, főként a Hunyadiak alatt. Birtokaik kiterjedtek a Nagyvíz mellett faluról-falura, s a Sztrigy mentén egészen Ponorig. Hadakban viselt vitéz voltukkal nagy kegyben állottak az udvarnál mindig, s a Vaskapu őrizete is rájuk volt bízva egészen Mátyás haláláig. Ekkor a dotációk hosszú sora egyszerre megszakad, s már Corvin Jánost nem egyszer támadták meg pörrel, sőt notóztatták is, hogy kivívott jogaikat csorbította, jogtalanul elfoglalta.

A család egyik ága Magyarországra került, de itt nem tudta magát fenntartani; csak az ősi földön virult e nemzedék, s tartja magát ma is, mint Boldogasszonyfalva és Malomvíz ura.

Csodálatos azonban, hogy az átnézett okmányokban Kolczvár egyáltalán nem fordul elő, s csak egy tanu-kihallgatási jegyzőkönyv a XVI. század közepéről kelezve említi e nevet. a mint egy tanu elmondja, hogy a szanaszét kóborló és mindent feldúló ellenség elől a Kolczvárbán kerestek menedéket.

Egyik Kendefi naplójában fordul elő még Kolczvár az 1648-ik évből, mint védő hely, hová szintén az ellenség elől menekültek. »Érett búzalkalásszal ragrakott viruló mezőn át menekültek a várba, s mikor az ellenség elvonulta után innen lejöttek, pusztá és letarolt volt minden.«

Hogy a Hunyadiak alatt kelezett családi okmányok nem említik a várat, de a hátszegi őrtornyot többször felhozzák: ebből azt következtetem, hogy Kolczvár még nem volt felépítve. A bőkezű, vitéz kormányzó és király alatt az okmányok elég erős védelmet képeztek a törvény és igazság előtt a család számára; de ezek sírba szállta után a törvény és rend felbomlott, s maga a család gondoskodott védő helyről, hová javaikkal meneküljenek a rablók és fosztogatók elől. A boldogasszonyfalvi és malomvízi erődített várkastély nem volt elég erős a család vagyona és élete biztosítására a kül- és belelenség ellen, Zápolya öldöklő százada, s a török-tatár dúlások idejében, egy menedék-helyre volt szükség, valamely iélre-eső helyen, hol a természet is segítségére jön az emberi kéznek: s így épült föl Kolczvár. *Ez tehát egy menets-hely volt, hová csak szükségből menekültek; de állandóan ott nem laktak*, legfennebb csekély számú őrizet lakhatott az urasági cselédekből.

Végül ítéletet kell mondanom az elősoroltak folytán a vár műértéke felől. *Csak szükségből épült biz' az, teljesen hűjával a műlérzéknek, s így műemlékeink közt nem sorolhatjuk.* De azért kegyelettel tekintünk fel falaira, mint a régen letűnt zivataros idők egyik emlékére, s a zord harcziak közt megjelenik a gyöngéd munkás háziasszony képe képzeletünkben, a mint a vár ablakából finom szálakat bocsát pergő orsóján a mélységbe, s a várakozás unalmát a munka éltető gyönyörével tölti be.

»Magyar földrajzi könyvtár.«

Irta: *Havass Rezső dr.*

Az »Erdély« f. é. 5. számában dr. Márki Sándor »Magyar földrajzi könyvtár« című könyvemről »Erdely régi leirói« címmel könyvismertetést közöl, melyre fölvilágosításul legyen szabad az alábbiakban néhány megjegyzést tennem.

Bíráló meleg szavakban üdvözli könyvem megjelenését, de a mellett siet kimutatni annak hiányait. Midőn egyrészt örvendek, hogy történelmi és földrajzi irodalmunknak oly kiváló és lelkes munkása, mint dr. Márki Sándor foglalkozik könyvemmel, másrészt épen az ő igazságszeretetétől vettem volna szívesen, hogy midőn rámutat arra, a mi — szerinte — kimaradt könyvemből, méltányolni fogja azt is, mit az tartalmaz. Talán megérdemelte volna a felemlítést, hogy az általam több mint tíz évi munkával gyűjtött anyag 4716 hazai és rokontárgyú dolgozatról ad számot, és sok oly földrajzi adatot tüntet fel, melyeket geográfusaink eddigelé aligha ismertek.

Márki szerint munkámból több becses mű címe kimaradt. Hogy könyvemnek — minden igyekezetem daczára is — lesznek hézagai, az kétségtelen, már csak azért is, mivel — mint azt könyvem bevezetésében is hangsúlyozom — egy könyvészeti mű egészen teljes sohasem lehet. A mi már most a dr. Márki által felsorolt *kimaradt* műveket és tévedéseket illeti, ezekre nézve a következő észrevételeim vannak:

Művem *öt szakaszra* oszlik. *I. szakasz.* A magyar birodalomra vonatkozó földrajzi és rokontárgyú munkák. *Alszakaszai:* *a)* Magyar birodalom (különösen Magyarország) *b)* Erdély, *c)* Horvát-Szlavon és Dalmátországok s a volt Határőrvidék, *d)* Megyék, *e)* Városok, falvak, fürdő- és gyógyhelyek. *II. szakasz.* A külföldre, nemkülönb a magyar birodalomra is vonatkozó földrajzi és rokontárgyú munkák. *III. szakasz.* *a)* A külföldet tárgyaló magyar földrajzi irodalom, *b)* a külföldről szóló idegen írók munkáira vonatkozó magyar könyvismertetések. *IV. szakasz.* Csíziók, naptárak és rokontárgyú munkák. *V. szakasz.* Különfélék és Pótlék.

E beosztásnál fogva, ha valamely mű nemcsak Erdélyre, hanem Magyarországra is vonatkozik, úgy azt az I. szakasz *a)* alszakaszába, vagyis a »Magyar birodalom«-ba soroztam be. Ha pedig valamely mű Erdélyt s a mellett a külföldet is tárgyalja, úgy az a II. szakaszban a »Külföldre, nemkülönb a magyar birodalomra is vonatkozó földrajzi munkák« szakaszában fordul elő. A ki tehát valamely művet keres, nézze át mindazon szakaszokat, melyekbe a mű tartalmánál fogva tartozhat. E beosztást, melyet eddig még minden szakember helyeselt, munkám bevezetésében kellőleg indokoltam és a könyv használatára nézve az útbaigazítást megadtam.

Ha dr. Márki mind ama szakaszokat, melyekbe a keresett mű a jelzett beosztás szerint besorozható, áttekinti, úgy számos oly művet megtalált volna könyvemben, melyeket hiányzóknak állít. De mielőtt ennek bebizonyításába bocsátkoznám, megjegyzem, hogy szerény nézetem szerint egy bibliográfiai műnek a kéziratban, vagy nyomtatásban megjelent *munkákat* kell tartalmaznia, hogy azonban az egyes vidékeknek minden »emeletőjéről« is megemlékezzék, azt hiszem, az egyrészt a művet jellegeből kivetkeztetné, másrészt egy pontosan megnem oldható feladatot képez.

Dr. Márki a velencei követeknek általam idézett jelentésénél kifogásolja, hogy nem utalok az eredeti forrásra, mely a velencei állami könyvtár XVI. századbéli kézíratai közt van, pedig az általa megnevezett olasz címzet »Descrizione dell' Ungheria nei secoli XV. e XVI.« megtalálja könyvemben a 9. lapon. Bíráló szerint úgy látszik, hogy Oláh Miklóst csak *Szamota* könyvéből ismerem, Verancsicsot pedig egyáltalán nem. Hogy azonban Oláh Miklóst *nemcsak* Szamota könyvéből ismerem, utalok munkám 9. lapjára, Verancsicsot pedig megtalálhatja bíráló a 272. lapon. Rámutat továbbá, hogy Honter-t csak egyszer említem, holott könyvemben 16-szor fordul elő és pedig a 269., 270., 271., 272., 273., 277. és 279. lapokon.

Szerinte hallgatok Manutiusról, holott a 114. lapon felsorolom. Igaz, hogy nálam a könyv megjelenésének éve 1696, míg dr. Márkinál 1596. Ma nem vagyok abban a helyzetben, hogy kikütssem, melyik évszám a helyes; én az adatot a m. n. múzeum könyvtárából nyertem. Dr. Márki nem találja munkámban Frölich, Bidonzo, Bombardi, Simplicissimus, Bizozeri és Bouttats műveit, pedig Frölich a 17., Bidonzo a 22., Bombardi a 31. és 36., Simplicissimus a 21., Bizozeri a 23., 24. és 25. s Bouttats a 25. lapon fordul elő.

Bíráló bizonyára nem vonja kétségbe, hogy Erdélylyel is igyekeztem lehetőleg kimerítően foglalkozni, ha figyelembe veszi, hogy az Erdélyre vonatkozó művek nemcsak az I. szakasz *b)* alszakaszában, de az I. szakasz *a)* alszakaszában, továbbá a II. és V. (Pótlék) szakaszokban is felsoroltatnak.

Remélem, hogy e felvilágosító megjegyzéseimet dr. Márki is szívesen fogadja,*) s munkám beosztását szem előtt tartva, számos oly adatot fog abban találni, melyeket szívesen lát a »Magyar földrajzi könyvtár«-ban.

*) Dr. Márki, kinek e czikket közlés előtt megmutattuk, valóban szívesen fogadta ezeket a megjegyzéseket; mert igenis meg van győződve arról, a mit nyíltan is kifejezett, hogy dr. Havass munkája elismerést érdemel. Azzal, hogy a csupán Erdélyre vonatkozó részt bírálva, könyvészeti tekintetben kifogásokat emelt, semmit sem kívánt levonni ennek a munkának az érdeméből; s ez az oka, hogy a nyilvánosság előtt nem is bolygatja a kérdést. Ő, a ki a magyar földrajz-irodalom történetéhez több mint két évtized óta szintén tett már sok ezer jegyzetet, legjobban örül, hogy hasznavehető munkával gyarapodott irodalmunk.

Szerk.

TURISTASÁG.

Hódító út az aranybánya-vidéken.

— Az E. K. E. alsó-fehérvármegyei osztályának kirándulása. —

Nem a vidéket magát akarom leírni. Arra többet látó szem, hivatottabb erő való. Én csak a lelkesedésnek, e hódító útnak akarok gyöngé krónikása lenni, hogy ezt a fényes lapot méltóképen illeszthessük be az E. K. E. történetébe.

Ezelőtt két évvel indult meg egyesületünk zászlója alatt a kirándulások rendezése, azzal a célzattal, hogy így kedveltessük meg a természet közönségünkkel, mely céljaink iránt kezdetben oly annyira hideg és zárkózott vala. Azóta sok kirándulásban vettem részt, de mondhatom, hogy a lelkesedés melegítő tüze sehol sem csapott oly magasra, mint itt aug. 24-től 28-ig, a meddig t. i. az E. K. E. tevékeny és buzgó alsó-fehérvármegyei osztályának a kirándulása tartott, mely Zalatnára, Abrudbányára, Verespatakra és a Detunátára*) vezetett. Tűz volt ez, magyar tűz, melegítő a vendégszeretettől, benső a szíves barátságtól, ellelejthetetlen a szép emlékektől.

Az E. K. E. nevét vittük be a havasok közé, hol egy szent ügynek valánk valamennyien apostolai. És e szép vidéken igazán megértették, hogy e három betűnek nagy jelentősége van ott, hol a természet sem volt fukar szépségeivel, hol bámulni, látni oly annyira élvezet és gyönyör.

Leírni ezt az utat, ez a feladatom.

*

Hogy mily hatást tett egyesületünk e nagyszabású kirándulás alkalmával a bejárt vidék lakosságára, erre nézve közöljük az alábbiakat a »Koloszvár« nagy-enyedi levelezője jelentéséből: »Az E. K. E. alsó-fehérvármegyei osztálya által augusztus hó 24—27. napjain Zalatnára, Abrudbányára és Verespatakra rendezett kirándulás a *magyarság diadal-útja* volt s az említett városok maroknyi magyarsága fényesen igazolta azt a bizalmat, mely csak is tőlük várhatja, hogy daczára minden áskálódásnak, gyűlöletnek, véres szájú propagandának az oláhság részéről, a magyar nemzeti eszme azon a vidéken (az oláhságnak úgyszólván főfészkeben) elbukni soha sem fog!

Daczára, hogy e városokban és vidékén a magyar elemet csak az intelligencia egy kis része képezi, alig egy pár iparossal: annyira tüntettek a hazafias missziót is teljesítő E. K. E. lobogója alatt megjelent kirándulók mellett, hogy az valósággal *esemény számba ment az egész megyében s a legkellemesebben érintette a kiránduláson résztvett kizárólag magyar, egyesületi tagokat.*

Nem is csoda. Elzárva úgyszólván a világtól, modern közlekedési eszközök nélkül, beszorítva a tenger havasi oláhság közé, mely ha nyugton is van, de jót soha

*) Amennyiben feltűnhetik, hogy a megszokott (s még az *Emke úti-kalauz*-ban is használt) *Detonáta* helyett *Detunátát* írunk, igazolásul kijelentjük, hogy hívei vagyunk azoknak, kik a *földrajzi neveket úgy írják, mint a hogy az illető hely lakosai azt kiejtik*, s ezért örömmel követjük *Lóczy* Lajos hírneves geológusunk, egyet. tanár példáját, ki a legelső volt, ki 1889-ben a *Detunáta* helyes kitejezést először használta Szerk.

sem akar, és hozzá Abrudbánya város megáldva egy oláh nyelvű és minden látszat szerint oláh érzelmű zászlóaljjal, csak legnagyobb összetartással és tapintattal képesek békében élni és működni a fejlődés, hazafiság mezején. Ne használnák-e fel a kínálkozó alkalmat, tüntetőleg kimutatni hazafiságukat, tárt karokkal fogadni azokat, kik (szíves meghívásuknak engedve, s még a nők sem törődve az út fáradalmaival) látogatásukra sietnek? Ne lelkesülnének, midőn egy pár napig egy egész csapat igazi magyart látnak köreikben, kikkel igazi, rokonérzelmű, hátsó gondolat nélküli kézzorítást válthatnak

Nos hát lelkesültek is, és ennek olyan kifejezést adtak, hogy abból megtanulhatta ama vidék vezető románsága, hogy e városok abszorbeálására, legvérmesebb reményei közepette sem számíthat! E hazafias tüntetésre, mint már említve volt, Abrudbánya szíves meghívása szolgáltatott alkalmat, melynek tanácsa megkereste az E. K. E. alsó-fehérmegyei osztályát, hogy évi rendes közgyűlését ott tartsa meg, s mely meghíváshoz örömmel és lelkesen csatlakozott Verespatak és Zalatna is.

*

Aug. 24-én d. e. 10 órára volt kitűzve a kirándulók egy részének találkozása a gyulafehérvári vasúti állomásnál. A kirándulókat itt *Novák* Ferencz kir. tan., polgármester és *Roska* József főkapitány fogadták és rendezték el az előre megrendelt kocsikra. A törzscsapat igen intelligens közönségből verődött össze, ott lévén a rendező alsófehérmegyei osztály elnöke *Csató* János kir. tan., alispán, a központ részéről *Radnóti* Dezső titkár és *Veress* Endre az »Erdély« szerkesztője, továbbá *Mecséry* Józsefné, *Jovian* Viktorné, *Farnos* Árpádné, *Czirner* Józsefné, *Füzy* Katinka, *Bartha* Margit (Kolozsvár), *Czirner* Laura, *Szilágyi* Illa és *Rózsika*, aztán *Gáspár* János, *Varró* László dr. az osztály fáradhatatlan titkára, *Mecséry* József, *Váró* Ferencz, *Szilágyi* Gyula, *Gaal* László dr. (Felvincz), *Vajda* Péter, *Ráczkövi* Sámuel dr. (Sz.-Údvarhely), *Kruspér* Béla (Budapest), *Fogarasi* Albert, *Ferenczi* Dezső (Kolozsvár), id. *Czirner* József, *Schiszl* Viktor (Balázsfalva) stb., kikhez később még mintegy 150-en csatlakoztak, így Kolozsvárról a »Kerékpár egyesület« képviselőjében *Dunky* Ferencz, *Hirschfeld* Sándor és *Finály* Gábor, kik Gyulafehérvárról biciklin jöttek Abrudbányáig. Képviselve volt még a gyalui osztály is: *Kántor* József titkárral, *Azbej* Sándor és *Molnár* Endre tagokkal, kik azonban a gyalui havasokon át lóháton jöttek a kirándulásra.

A kölcsönös bemutatások után a gyulafehérvári közönség éljenzései közepette indult el a társaság gyönyörű szép időben és láthatólag víg kedélyben. Előlt ment *Csató* János alispán, mint a rendező osztály elnöke, utána a központi képviselők, aztán a nők. A hosszú kocsisor első megállása *Metesd* (Mészkemencze) községnél volt, hol villásreggelivel erősítette meg magát a társaság.

Délután 2 órára *Zalatnára* érkeztünk. A római »*Ampelum*« nevű bányatelep helyén épült gyászos multú mezőváros szíves fogadtatásban részesítette a kirándulókat. *Zászlós* kocsikon jött elénk a község előljárósága *Slafkovits* István községi bíró vezetésével, ki szép szavakban üdvövelte a társaságot, mire *Csató* János felelt. Folytonos óvácziók közepette jutottunk a közebéd helyére, a *Slafkovics*-vendéglőbe, hol *Zalatna* község rendezett tiszteletünkre fényes lakomát. A felköszöntők sorát itt *Csató*

János kezdte meg, Zalatna fejlődéseért üritvén poharát és megköszönvén a tapasztalt vendégszeretetet. Utána Csiky János kath. esperes üdvözölte a vendégeket és éltette a kirándulás vezetőjét, Csató János alispánt. Varró László dr. Oelberg Gusztáv bányakapitányt, Csató János a központi képviselőket, Radnóti Dezső a hölgyeket, Váró Ferencz Slafkovic István bírót, Csiky János esperest és Tókos Jenő ref. lelkészt, Veress Endre Varró László dr.-t, a legbuzgóbb osztálytitkárt éltették. Itt érte utól a társaságot ifj. Szász Károly orsz. képviselő távirata, mely általános éljenzések között olvastatott föl. A távirat így hangzik: »Szívesen üdvözlöm kerületemben a díszes társaságot, melylyel gondolatban együtt vagyok. Fájdalom, súlyos betegség tart vissza Margit-szigeten.«

A szép hangulatban lefolyt ebéden résztvettek: Lovag Oelberg Gusztáv bányakapitány, Wenetschek Mihály fő aranybevéltő, Molnár Károly erdész és neje Érsek Irén, Ajtay Gyula, Csiky Manó, Radu János, Csiky János, Albini Gyula, Kohler János, Barna Kálmán, Tókos Jenő, Szeles Géza és Deutsch Mátyás dr.

Délután 4 órakor indultunk tovább Abrudbánya felé. Útközben Verespatak község képviselőivel Imreh Károly főszolgabíró jött előnkbe és üdvözölte társaságunkat, mire Csató János alispán válaszolt. — Utunk Abrudbányáig természeti szépségekben gazdag volt. A kirándulók, kik e vidéken nem jártak, valóságos bámulattal nézték a meredek hegyeket és kopasz szikla-csúcsokat. Az Ompoly és Aranyos között a »nagy-hegy«-et megmászva, csakhamar Bucsum községet értük el, hol szintén ünnepélyesen fogadtak. Oláh lovas-bandérium is jött előnkbe, nemzeti színű loboóval díszítve.

Lehetett 8 óra mikor megpillantottuk Abrudbánya városát. A hegyekről üdvözlésünkre mozsárgyukat sütögették el és a város elején a cigányzenekar játszott. Elöl éljenző lovas-bandériummal érkezünk ide meg, hol »Isten hozott!« felírral gyönyörű fenyőágakból összerakott magas díszkapu alatt Boér Béla polgármester vezetésével az egész város intelligens cziája fáklyás-zenével fogadott.

Folytonos éljenzések közt kezdte meg Boér Béla üdvözlő beszédét, kiemelvén, hogy Abrudbánya város érzi és tudja, milyen nagy jelentősége van e vidéken a Kárpát-egyesületnek. Épen ezért a nyilvánuló rokonszenv csak természetes következménye ennek. Melegen üdvözli a Kárpát-egyesületet és kívánja, hogy a város vendégeként jól találja abban magát. Csató János elnök meghatottan válaszolt. Tudta, hogy Abrudbánya város közönsége hivatása magaslatán áll, de mégis ez a szívélyes fogadtatás felülmúl mindent.

A fáklyások közrevették a kocsisort, s mozsárgyúik dörgése és a hegyekről felröppenő rakéták mellett vonúltunk be zeneszóval a közönség éljenző sorfala közt a kivilágított városba, hol kokárdás rendezők magánlakásokra a legkényelmesebben elszállásoltak.

Kilencz órakor már az egész város jó érzelmű intelligenciája, mintegy háromezrész, a város által rendezett fényes közvacsorára gyűlt össze ismerkedési estélyre a Knobloch-féle vendéglő feldíszített kerthelyiségébe, hol a gazdag menu mellett természetesen nem volt hiány szellemes és hazafias

tosztokban sem, minek csak a késő éjjel vetett véget, daczára, hogy még fáradságos napok vártak a kirándulókra.

A pohárköszöntőket *Boér* Béla polgármester kezdte meg a legalkotmányosabb királyt éltetvén, beszélt azután *Mózes* Mihály unit. lelkes beszéddel vendégekre köszöntvén; utána *Csató* János emelkedett fel, lelkes beszéddel köszönte meg Abrudbánya, Verespatak, Bucsum községének szíves fogadtatását, kifejezve, hogy a bucsumi bandérium »szetreászka«-ja ép oly jól esett, mint az abrudbányaiak éljenzése, mivel *ezzel legjobban volt tanúsítva az anyyira szükséges együttérzés, mely a vidék magyar és oláh lakosságát, mint e közös hasa fiait, áthatja. Képes* Ferencz a központot éllette még s aztán késő éjjel szállásunkra tértünk, hogy másnap újból élvezzük a páratlan vendégszeretetet, melylyel e vidéken lépten-nyomon találkozánk.

Másnap az alsófehérmegyeyi osztály közgyűlése folyt le élénk érdeklődés mellett.*) A közgyűlés után azonnal az alig egy órányira fekvő Verespatakra mentünk. Ez a legrégebbs bányaváros is kitett magáért vendégszeretet dolgában. Valóságos pazarlást csinált ételben és italban, csak-hogy a kirándulók valahogy meg ne éhezzenek és meg ne szomjazzanak.

Az indulás 10 órakor volt Abrudbánya piaczaról, megszaporodván az abrudbányaiak közül a következőkkel: *Boér* Béláné, *Mózes* Mihályné, *G. Képes* Ferenczné, *Persian* Mártonné, *Szólló* Edéné, *Székely* Jánosné, *G. Képes* Lászlóné, *Nagy* Károlyné, *Paus Pertl* Károlyné, *Molnár* Károlyné, *Mikó* Dezsóné, *Telegy* Mártonné, *Nagy* Kálmánné, özv. *Fancsó* Mártonné, *Kilyén* Károlyné, özv. *Schéder* Katalin, *Molnár* Albertné, *Balosz* Dénesné, *Tabakovics* Árpádné, *Kádár* Jánosné, *Glückszel* Reinboldné, *Tabakovics* Zoltánné, *Molnár* Gézáné, *Zahradnich* Józsefné, *Blaha* Gáborné, *Lukács* Mihályné; továbbá *Boér* Pannika, *Szólló* Iduska és *Etuska*, *G. Képes* Ilona és *Mariska*, *Róth* Blanka, *Molnár* Etelka és *Giza*, *Balázs* Marianna, *Tabakovich* Piroska stb. A férfiak közül Abrudbánya egész intelligenciája, élén a lelkes polgármesterrel *Boér* Bélával és a derék főkapitánynyal *G. Képes* Ferenczczel.

Az út Verespatak torkáig a legkedélyesebb volt, mert hiszen a sok szép nő közül mindegyikünknek jutott egy-egy útítárs. A kincstári zúzóknál már megkezdődött a fogadtatás, holott Verespatak még egy félóránnyira volt tőlünk. A határig azonban előnkbe jött Verespatak küldöttsége lovas-bandérium élén és itt üdvözölt minket.

Fánky Kálmán fiatal községi bíró tartott beszédet meglepő szónoki bátorsággal és költői lendülettel. *Csató* János válasza után ismét kocsira ültünk, hogy a vadregényes verespataki völgyön felfelé haladva, elérjük Verespatakot.

Érdekes látványt nyújtottak útunkban a zakatoló zúzók, melyek lár-májukkal eltöltik a völgyet. A kincstári Szentkereszt-bányánál díszkapú fogadott, hol *Sneff* József plebános üdvözölte társaságunkat, melyre *Csató* János elnökünk melegen és meghatva válaszolt.

*) Lásd részletes leírását *Egyesületi élet* rovatunkban.

A kincstári bányánál kirándulást tettünk az aranybányákba. Fele kellett öltöznünk ütött-kopott bányászruhákba és úgy ültünk a keskeny lóvasútra. Az udvarias bányatisztek a bányákban megmutattak mindent, a mi csak érdekes és két óra múlva fáradtan, sárosan értünk ismét napvilágot.

Imreh Károly főszolgabíró épen kapóra jött, hogy meghívjon villásreggelire. Egy kis hideg ételre számítottunk, azonban a kedves háziasszony lukulusi villásreggelit rakott előnkbe, mert volt ott minden, a mit a száj és szem kívánni akart. Alig, hogy itt jól laktunk, szeretetreméltó elnökünk már nógatott a város által tiszteletünkre rendezett bankettre, mely a város vendéglőjének nagytermében folyt le.

A szép terem hamar megtelt és ősi szokás szerint *Imreh* Károly a pohárköszöntőket ő felsége éltetésével kezdte meg, utána *Ebergényi* Mózes Csató János elnökünket, *Tóth* Kálmán a vendégeket, *Csató* János a verespatakiakat, *Váro* Ferencz Verespatak hölgyeit, *Lukács* Antal *Imreh* Károlynét, *Mózes* Mihály *Ebergényi* Mózeset, *Csató* János a központ képviselőit stb. éltette.

Az ebéd után, mely valósággal pazar volt, a még a rómaiak által kiaknázott borzalmasan szép, híres *Csetátye* megtekintésére mentünk. Fél óra alatt szakadékos, köves úton oda érkeztük. A bámulat mórja zugott végig a kirándulókon, mikor ez a fenséges látvány szemünk elé tárult. A 100 m. magas és 40 m. átmérőjű üreg hatalmas kőszikla-falaival egyetlen egész Magyarországon. Társaságunk a szakadék minden oldalát ellepte és hangzott az ének mindenfelől és visszhangzott az üreg messze elzúgóan.

Mikor jól kibámultuk magunkat, este felé visszatértünk Abrudbányára, hogy a másnapi detunátai menedékház felavató ünnepére készüljünk.

A harmadik nap volt a kirándulás főnyomja. A Detunátánál, az őstermészet e legszebb alkotásánál emlékezetes, szép ünnepet rendezett a kiránduló társaság. Talán soha annyi kiránduló nem kereste fel e pazar szépségű szikla-tömeget, mint most, mikor megünneplendő volt, hogy annyi idők után végre valahára menedékházat kapott a Detunáta. A turista-közönség részére tehát most már könnyen hozzáférhetővé vált e bazalt-oszlopokból alkotott világhírű meredek hegycsúcs.

A 300-ra megnövekedett kiránduló társaság három irányban indult a Detunáta felé. Abrudbányáról a főcsapat kocsikon *Csató* János osztályelnök vezetésével. Verespatakról egy másik csapat lóháton *Varró* László dr. osztálytitkár vezérsége alatt és Zalatnáról a harmadik csapat. Bucsum községnél *Imreh* Károly főszolgabíró 60 főből álló lovas-bandériummal fogadta a társaságot. Innét részint gyalog, részint lóháton vagy ökrös szekereken mentünk fel a hegyre. A menet valóságos népvándorláshoz hasonlított, rendkívül érdekes és eleven lévén a kép különösen a völgy aljából tekintve.

A Detunáta lábához épített (s itt képen is bemutatott) ízléses menedékház előtt megállott a társaság és mikor mindnyájan megérkeztek, megkezdődött a felavató ünnep.

Először *Csato* János mondta el a menedékház történetét. Megemlítette, hogy régi vágya valósult meg e ház felépítésével. Mihelyt az E. K. E. alsófehérmegyei osztályát megalakította, első javaslata e menedékház volt. A központi választmány elfogadta a javaslatot és keresztül vitele érdekében különböző módokon fáradozott, míg a központi ügyvezető alelnöknek, *Feilitzsch* Arthur báró erdőigazgatónak (Hosszan tartó éljezés) sikerült a m. kir. földművelésügyi miniszterrel oly megállapodásra jutni, hogy a miniszter, (ki különben egyesületünk tiszteletbeli dísz-elnöke is) a menedékház felépítését az erdőőri lakkal kapcsolatosan engedélyezte, az egyesületre a költségek fele része, illetve ennek évi kamata jutván, a mi krbl. 1500 frtnak felel meg. Az összeg összegyűjtésében az E. K. E. alsófehé

A detunáti menedékház.

(Dunky Ferencz fényképe után.)

megyei osztálya is bízgón közreműködött, kerek 500 forintot küldvén a központnak e célra. A tervet a kolozsvári erdőigazgatóság *Brós* Alajos főerdészszel elkészítettvén, az a miniszter által jóváhagyott. A felépítés szintén a *Brós* Alajos érdeme, ki saját részéről jelentékeny anyagi áldozattal is hozzájárult a menedékház költségeihez.

A közönség a menedékház felépítésében közreműködőket lelkesen megéljenezte, mely után *Radnóti* Dezső központi titkár lépett elő és jelképileg átadta a menedékházat az osztálynak, kívánván, hogy e menedékház a vidék közgazdasági fejlődésének egyik tényezője legyen. Leírhatatlan a kitörő öröm, a mi erre következett. Messze zúgott az éljen, a taps és a visszhang ezerszeresen adta vissza mindet. A zene a Rákóczyt és.

Hymnuszt felváltva húzta. Perczek kellettek, míg a népszerű osztályelnök szóhoz juthatott.

Láthatólag meghatva köszönte meg a tagok kitüntetését és ígérte, hogy a Kárpát-Egyesületnek, míg csak él, örökre híve és munkása leend. Azután *Imreh* Károly főszolgabíró tett ígéretet, hogy a menedékházat, mely járásának büszkesége, megőrizni és gondozni fogja.

Mózes Mihály unit. lelkész következett erre, ki az isten áldását kérte az új házra. Szépen, vallásos ihlettel, költői hasonlatokkal mondta el imáját, mely itt a Detunáta aljában rendkívül felemelő, magasztos volt. Utána a bucsumi gör. kel.lelkész oláh nyelven is megáldotta a menedékházat. A Hymnusz hangjai mellett ért véget a szép ünnep, mely a közönségre mély benyomást tett.

Villásreggeli után kisebb-nagyobb csoportokba oszolva megkezdődött a Detunáta megmászása. A tetőig kényelmes új út vezet és közvetlen a tetőn hámozatlan fenyőfából egy hat szögű szép kis pavillon büszkélkedik, melyet *Brós* Alajos saját költségén épített oda. Délután 3 óráig a Detunáta oldalait ellepte a nyüzsgő-zsongó közönség.

Kifáradtan ültünk le ebédre délután 3 órakor, az új menedékházban felterített asztalokhoz, Abrudbánya város lelkes közönsége rendezvén azt számmunkra. A pohárköszöntők sorát *Csató* János osztályelnök nyitotta meg ő felségét éltetvén; utána *Boér* Béla polgármester *Bethlen* András földművelésügyi miniszterre üritette poharát, indítványozván, hogy táviratilag is üdvözljék ez alkalommal, mert csak az ő kegyessége tette lehetővé, hogy a menedékház felépült, persze az indítvány kitörő éljenzések közt elfogadtatott; *Váró* Ferenc igazgató az egyesület elnökére és különösen *Feilitzsch* Arthur báró ügyvezető alelnökre köszöntött, kinek odaadása és buzgósága e menedékház felépítésében ismeretes; *Raduóti* Dezső *Brós* Alajos főerdészre, ki a terveket készítette és az építést vezette; beszéltek még ezután többen, éltetvén a háziasszonyi teendőket végző *Boér* Bélánét, aztán *Csató* Jánost, a központot, Abrudbánya várost, *Boér* Bélát stb. *Csató* János indítványára, pedig azt a menedékház előtti helyet, hol ő Felsége itt jártakor megpihent, emléktáblával fogja az osztály megjelölni, hamarosan össze is gyűlt e célra 65 frt. A gazdag ebéd még fokozta a lelkes hangulatot s a vén Detunáta bizonyára bámúlva szemlélte a sürgőforgó képet, melyet különben *Dunky* Feri, az E. K. E. fényképésze több felvételben megörökített, s aligha nem zárta fenyőkoszorúba agg fejét, mikor a csöndjét felverő sok népet még *fagyaltot* enni is látta, — s bámúlata okvetlen a legnagyobb fokra hágott, mikor mind csak *magyarul* hallott beszélni, poharat köszönteni. Nehezen vált meg a társaság a vén Detunátától s lemenőben volt a nap, mikor Abrudbányára érkeztünk. De még nehezebben váltunk meg a vendégszerető Abrudbányától. Visszatérőben a társaság Zalatnán tisztelgett az ott időző *Lukács* Béla miniszternél, hol a vármegye szülöttje iránti szeretetét és ragaszkodását, *Csató* alispán remek beszédben tolmácsolta, melyre a miniszter meghatottan válaszolt.

A kincstári olvasztók, kohók megtekintése után kocsin tért vissza a társaság Gy.-Fehérvárra s onnan vonaton haza Nagy-Enyedre, gazdagában négy feledhetlen nap kedves és jóleső emlékével!

I R O D A L O M.

Melyik fürdőre menjünk, milyen vízzel élünk? Irták: *Gerlóczy* Zsigmond dr. és *Hankó* Vilmos dr. Budapest, 1893. Toldi Lajos bizománya. Ára I frt.*) — Fürdőző közönségünknek csak kellemes lehetett, hogy épen az idei fürdőidény előtt egy olyan kedves kis munka jelent meg könyvpiaczunkon, mely tudományos alapon, a balneológia mai állása szerint mégis úgy van írva, hogy az olvasó különös orvosi szakképzettség nélkül is tájékozást nyert ama kérdések felől, melyek a könyv címlapján állanak, hogy t. i. *melyik fürdőre menjünk, milyen vízzel élünk?* Magyar fürdőink és ásványvizeink fáradhatatlan apostola dr. *Hankó* Vilmos és dr. *Gerlóczy* Zsigmond vállalkoztak arra a feladatra, hogy fürdőző közönségünket s az ásványvizek használatára utalt betegeinket hazánk gyógykincseire figyelmeztessék s röviden és könnyen érthetőleg írt könyvükkel bebizonyítsák, hogy *korántsem szorulunk a külföldre* s nemcsak hazafias szempontból, de a gyógyjavallatok és gyógytényezők tekintetbe vételével is *a legtöbbször azonos, gyakran különbül vagyunk ellátva gyógyvizekkel, mint a külföld*, a hová ezreivel zárandokol a hazai vendég, elősegítve az idegen fürdők felvirágzását s indirekte megakasztva a mieinkét.

Minden hazafias és a mi szintén fontos, víz- és fürdő-gyógyászati sovinizmustól mentten rövid bevezetésben felállítják gyógyjavallataikat, természetesen a munka keretének megfelelőleg csak általános szempontokból, mintegy figyelmeztetve az olvasót, hogy mikor, mily közérzet mellett milyen ásványvíz és fürdőre irányuljon figyelme, határozottan utalva arra is, hogy a végérvényes döntés a kezelő vagy házi orvos feladatának hagyassék. Szerencsés gondolatnak tartom szerzők részéről, hogy kissé bővebben magyarázzák s különösen hangsúlyozzák azt, hogy ásványvizek és fürdők használatánál fődolog a gyógytényezőknek együttes hatása. A mint majdnem minden baj, egyéb kóros elváltozásokat von maga után, szervezeteiket és szellemieket is, úgy a gyógytényezők is a gyógyulást különböző, de azért egymással eredményükben okozati összefüggésben lévő együttes hatással eszközlik.

A közönség nagyon is hajlandó adott esetben az ásványvizektől csodahatást várni, azokban valami különös, önmagában is ható gyógyerőt feltételezni s erre alapítva bizodalmát és reményeit az élet- és étrend, az éghajlati, földrajzi és tereptani (topografikus) gyógytényezőket figyelmen kívül hagyja, azokat kellő mértékben igénybe nem veszi s ha így az ásványvíz, vagy fürdő gyógyeredményében várakozásainak meg nem felelt, az ellenkező túlzásba esik s azokat haszontalanoknak véleményezi.

Szerzők ezt tudva, röviden, de világosan utalnak arra, hogy a közönség a természetnyújtotta gyógytényezőket együttesen vegye igénybe.

E rövid bevezetés után szerzők megismertetik a különböző ásványvizeket, jelezvén egyszersmind azok legfontosabb javallatait és képviselőit is. Különös érdemükül tudható be, hogy a hazai forrásokkal és fürdőkkel párhuzamosan, mint nélkülözhetőket felemlítik a megfelelő külföldieket is.

*) Ez ismertetés tárgyhalmoz miatt múlt számunkból maradt ki.

Szerk.

Harminczhárom csinos kivitelű képpel ékítve következik ezután 122 hazai fürdő és gyógyforrás ismertetése betűsoros rendben. És leírásaikban, szerzők szerencsésen eltalálták a hangot, melylyel legközelebb férhetnek a közönség értelméhez és . . . szívéhez. Igen, a szívéhez is, mert túlzásokat és nagymondásokat kerülve szembeötlik e leírásoknál az egyszerűséget, a vágy, hogy elhanyagolt fürdőinkért a közönség érdeke és szeretete felköltessék s a hamisítatlan hazafiasság, melynek ilyen úttörő s nem kizárólag tudományos munkánál nagyon is helye van.

Nem tagadható, hogy nemzetiségi viszonyai folytán legszerencsétlenebb s így legedesebb gyermeke e hazának, a minden természeti szépségben és kincsekben bővelkedő erdélyi részünk szerzők különös gondjat képezte, mintha ráakartak volna utalni arra, hogy ez által szintén segítenek bérczes kis hazarészünk szorongatott magyarságán. Hiszen legelőkelőbb, s leghatásosabb fürdőink a magyarság kezeiben vannak s a vagyonosodás elősegítése a nemzet erősödéséhez, az elnemzetlenedés leghatásosabb meggátlásához vezet. Innen származott fürdőügyünk veteránja, önzetlen apostola, a szerzők egyike s az erdélyi magyar faj sajátlagos s talán, mert legveszélyeztetettebb azért annyira lángoló hazafias érzületével magával ragadta társát s együttes munkájukra reányomta többi műveiben is szembeötlő egyéniségének bélyegét.

Az egyes ismertetéseknél tekintettel voltak a szerzők a közönség igényeire. A fürdő föld- és helyrajzi leírása után röviden ismertetik annak vegytani elemzését, elszállásolási módozatait, az ott található ellátás költségeit s az odavezető utat, s megemlítik a működő fürdőorvosokat.

A forrásoknál újból felsorolják azokat az idegen vizeket, melyeket az épen tárgyalt hazai pótol, sőt épen feleslegessé tesz.

Hálával tartozik a szerzőknek e munkáért, (melyet turisták is használnak és élvezettel olvashatnak) a magyar fürdőközönség s tartoznak mindazok, kik gyógyforrásainkat igénybe venni kénytelenek, mert e vezérfonal alapján *sok utánjárástól, sok költségtől menekednek meg* s a mellett, hogy a teljesen fölösleges, *külföldieknek a legtöbb esetben értékesebb gyógytényezőkhöz jutnak* még az az elégtételük is meg lesz, hogy itthon szerzett vagyonukat *nem viszik külföldre*, hol a magyarnak csak pénzét szeretik, de őt magát még mind félbarbár ázsiai népet s idegen nemzetek állítólagos elnyomóját lenézik, gyakran megvetik.

Hálával tartoznak nekik a tulajdonosok is és pedig nemcsak azért, mert minden valószínűség szerint a fogyasztó és fürdőző hazai közönséget szaporítják és biztosítják hazai forrásaink és fürdőink részére, hanem azért is, mert reámutatnak az ásványvizek kezelése, a fürdők berendezése, a vendégek ellátása s a betegek kényelme körül elkövetett mulasztásokra s módot nyújtanak arra, hogy ezeken az érdekelt felek úgy a közönség, mint fürdőnk és ásványvizeink érdekében segítsenek.

A szerzők időserű és háládatos munkát végeztek s legyen jutalmuk az a tudat, hogy jót, szépet akartak hazánkfiaiból remélhetőleg sokakat terelnek és fognak terelni, vissza a haza természeti kincseire s hogy működésük úgy a nagy közönség, mint kiváltképen a szakférfiak osztatlan elismerésével találkozik.

Veress Sándor dr.

Egy pár szó az erdélyi Mezőség fogalmának és határvonalainak tisztázásához. Dr. *Mártonfi* Lajos gimn. tanártól. Egy szerény, 14 oldalra terjedő kis füzet fekszik előttünk, mely szerzője szavai szerint igény nélkül lép fel, de azért nagy fontossággal bír, mert világos képet nyújt az u. n. *Mezőség*-ről, különösen annak határvonalairól. Szakszerű tollal és éles ítélő tehetséggel tárgyalja szerző a Mezőséget földtanilag és földrajzilag. Az eddigi földrajzi — földtani munkák, mint a gróf Wass Samu 1844-iki értekezése; Heuer és Stache Erdély geológiai viszonyait tárgyaló munkája; Hunfalvy János nagy műve, nagyobbára téves adatokat tartalmaznak a mezőség fogalmát illetőleg. A Hunfalvy műve után készült tankönyvek is így szabják meg határvonalát: déli határa Torda, az Aranyos és Maros folyó, kelet felől a Maros, különösen M.-Vásárhely, Szász Régen és Teke, nyugat felől Kolozsvár és Szamosújvár, észak felől Deés, Bethlen és Besztercze határolják. Területe majdnem 100 □ mfd. Erdélynek csaknem a közepét foglalja el stb. Herman Ottó, a Mezőségről írt értekezéseiben nem említi a terület körvonalait szabatosan, inkább a Mezőség faunáját tárgyalja.

A régi Schedius Lajos és Blaschnek János-féle Pesten 1833-1838-ban készült térképen nincs megjelölve a Mezőség. A bécsi katonai földrajzi intézet 1893-iki General-Karte-ja már feltünteti; utána a Special-Karte, s az új 1881. General-Karte lapjain is szerepel a mezőség. Ezek a kartográfiai művek s az ezek után készült Tóth Antal, Berghaus-Gönczy, a Kogutowicz Manó, s a Homolka hegy- és vízrajzi térképei is azonban a *tulajdonképeni Mezőségnek alig tüntetik fel egy negyedét.* G. von Rath 1880. évi útleírása is tisztán csak geológiai munka. A Mezőséget, mint ilyent nem is említi, csak az »erdélyi medencze belsejét.« — Az eddigi írók és ismertetők szerint még az az általános téves nézet is uralkodik, hogy a Mezőségnek egyáltalában nincs erdeje. E tévedésre Herman Ottó is felhívja a figyelmet. Igaz, hogy őserdő nincs, de vannak néhol 300 hold területű bükk- és gyertyánfa-erdők, nem is olyan ritkán. Hunfalvy szerint bor sincs. Ez is téves ítélet, mert a marokházi, mező-méhesi, m.-záhi és m.-sámsondi borokat Erdélyben több helyt ismerik. Nincs ugyan a híres régi tokaji és küllömenti borokhoz hasonló, de bor mégis csak van. A Mezőség uralkodó kőzete »egy szennyesen sárgás vagy kékes színű, hasadékos, palás elválású tállyag, melyet *pala* köznévén ismernek a vidékünkön.« Legfontosabb kőzete azonban a kőső, mely rendesen gipszszel van vegyülve.

A mi a Mezőség határvonalait illeti, erre nézve Mártonfi a következőkben felel meg: »A mezőséget határolják délen Kolozsvár, Torda, az Aranyos és Maros; keleten a Maros, illetve a Kelemen-havas nyugati elő-hegyeinek nyúlványai; északon Borgó-Prund és az ilosvai hegység déli lejtői; nyugaton Deés, a bábolnai hegytető (Bábgyi) s az Almás-melléki hegység keleti lejtői.« Mártonfi — mint maga mondja — tizenkét év óta tanulmányozza a Mezőséget. Komoly tanulmányai és kirándulásainak összegezése ez a jeles kis értekezése, mely a magyar orvosok és természetvizsgálók XXVI-ik vándorgyűlésének munkálataiból mint külön-nyomat jelent meg a nyáron. Dolgozatával, szerző régi földrajzi kérdéseket czáfol meg, s hisszük, hogy a felvetett érdekes kérdés tisztázásához mások is hozzájárulnak, mert napjainkig ez az első leginkább hitelt érdemlő *szó* a Mezőség fogalmának és határvonalainak tisztázásáról.

Chamb'y.

KÜLÖNFÉLÉK.

Egyesületi jelvényünk.

— Rege a havasi gyopárról. —

Csodaszép tündérleány volt az *Ünökő*. Deli barna ifjú a *Korongyis*. Hogy miként lettek magas, szédítő hegyóriások: a havasi gyopár regéje mondja el, mely egyszerű, miként maga a virág is.

Holdvilágos este oda lopózkodott az ifjú a tündér-kastélyhoz, hogy bámulja a tündérleányt, ki virágai közt — maga is szép, gyönyörű virág — bolyongott. A legszebb vérpiros virág előtt megállva, leszakítá azt és keblére tűzte.

E perczen megszólalt a közelben álló ifjú. Szemében tűz, hangjában szenvedély vala:

— »Add nekem e szép virágot« — esenge.

És a tündérleány, a szenvedélytől és a szerelmi hévtől elkábítva, elfeledte tündéri voltát, szóba állt a földi emberrel és kebléről a virágot az ifjúnak adá.

Egyszerre rémítő villám csapott le, a föld megremegett és mozgott szüntelen; míg a föld gyomrából tűz, láva ömlött ki, elöntve az egész vidékét.

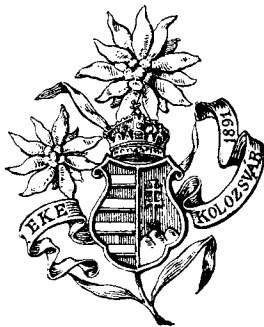
Az idők folyamán két hegy alakult e forrongásból: a leányból az *Ünökő*, az ifjúból a gyopár-termő *Korongyis*. Abból a vérpiros virágból pedig kinőtt a *Korongyis* oldalain a villámtól megfehérített gyopár.

Ime ez a regéje a gyopárnak.

*

Ezt a virágot, mely hegyóriások keletkezésének okozója vala, választottuk mi jelvényünknek, kelyhébe zárva országunk, hazánk szentséges czimerét s összekötve e kettőt a nevünket és alakulási évünket feltüntető szalaggal. Miként a vérpiros virág hegyek teremője lett, akként legyen e gyopár-jelvény jelzője annak, hogy munkálkodásunk nyomába új élet fakad, akként legyen hirdetője a természet fenéségének.

Különben a természetes nagyságban megrajzolt s bemutatott jelvény meglepő csinosan van kiállítva. A gyopár ezüstsínű, alapján hazánk czimere beégetett meg, ha azt, *Beregszász* László közp. pénztárosunktól 1 frt 50 kr.-nyi csekélységért megrendeli. Jelvényünk női melltűnek is nagyon alkalmas, legutóbbi detunátai kirándulásunk nőtagjai már valamennyien büszkén viselték, s mint ilyen, egyszersmind olcsó ajándéktárgyat is képez.

színeivel pompásan ragyog, míg a virág alját fekete betűs aranszalagok fogják körül. A rendkívül kapós jelvény bemutatott csinos rajzát *Schlumbrecht* Gyula kitűnő rajzolónk készítette (ugyanaz, a ki folyóiratunk címképét is rajzolta) de a ki e jelvény szépségéről megakar győződni, nem bánja

E jelvényyel mellünkön járjuk be tehát tündér-völgyeinket, mászszuk meg vadregényes hegyeinket, áldozva a természet templomában a Mindenhatónak és egyetlen eszmétől vezetve, legyünk nemzeti czímerünknek egységesítő hatalma alatt, mindnyájan érzelemben közösek. —zsó.

Hogy keletkezett a Detunáta?

A természet e fenséges alkotása tövében, melyre mindenki csodás ámulattal tekint s mely előtt a világ törvényeinek mélységes titka után hiába kutat a szemlélő, félébren, félálomban megjelent nekem a Föld szelleme s annak regéjét így adta elő:

Régen, nagyon régen, mikor még a római istenek járták, egyszer hogy, hogynem, nagy patália eredt meg Vulkán úr házi tűzhelyén, épen mint néha nálunk is. Mert a tűz istenének ereiben is tüzes vér cserge-dezett s a világ legszebb asszonya, Venus mellett is meg-megfeledkezett a hitvesi kötelességről, s mi tűrés-tagadás, bizony más szép szemekben is gyönyörködött. Venus hiába pörlekedett, hiába pirongatta urát, a baj többször is megesett. Hiába fordult Jupiterhez, az istenek atyjához, ő sem tehetett semmit — nem mert tenni, mivel magának is több tört cserepe volt.

Végre a keresztény-világ hajnalával az egy isten a pogányokat isteneivel együtt a sötét éjbe taszítá s a szigorú erkölcsbíró, Vulkánt és kedvesét kővé változtatta. De a szerelem erejét teljesen megbénítani ő sem tudván, a mai Detunáta, mint kőorgona emelkedik ki s hallatja csendes éjjelenként mélabús, fájó zenéjét, melyet csak a vele szemben levő, a könyökére búsan támaszkodó *Vulkán* (hegy)ért és hallgat meg. sd.

EGYESÜLETI ÉLET.

Az E. K. E. központi választmánya.

A szünidő után első ülését választmányunk szept. hó 12-én tartotta meg az iparosok főtéri palotájában *Bethlen* Bálint gróf, orsz. képviselő elnöklete alatt. Jelen voltak az elnökön kívül *Radnóti* Dezső titkár; *Veress* Endre szerkesztő; *Váradi* Aurél, *Kuti* István, *Kolbenheyer* Bertalan jegyzők, *Baróthi* Jenő, *Szekula* Ákos, *Merza* Gyula, *Vikol* Simon, *Szádeczky* Lajos dr., *Kántor* József, *Felméri* Lajos dr., *Vass* Béla gr., *Nédoroszlák* János stb. választmányi tagok.

Váradi Aurél jegyző felolvastván a múlt gyűlés jegyzőkönyvét, az hitelesítettet.

Utána *Radnóti* Dezső terjesztette elő hosszabb titkári jelentését, melyből közöljük a következőket:

Mélyen elszomorodott szívvel kell jelentenem, hogy választmányunknak egyik kiváló tagja

PRIMICS GYÖRGY dr.

állami geológus, volt erdélyi múzeumi segéd-őr, aug. 9-én, 43 éves korában, Belényesen (hova már betegesen utazott az országos részletes geológiai felvételekre) hirtelen meghalt. A magyar tudományos irodalom egy képzett munkást, mi pedig buzgó és lelkes erőt veszítettünk benne, ki egyesületünknek hőcsőjétől kezdve támogatója vala. Mint kolozsmegyei osztályunk alelnöke, a kirándulások rendezésében szerzett érdemeket. De legfőképpen mint turista-író gyászoljuk — kitől folyóiratunk múlt évi I. folyama is több érdekes leírást közölt — mert hiszen erdélyrészi hegyeinket földtani és turisztasági szempontból alig ismerte és írta le nálánál valaki alaposabban. A fogarasi és bihari hegyekről tőle kapjuk a legalaposabb leírást. A szakfolyóiratok minden évfolyamában találunk valamit tőle és a hegyek ismereténél reá mint forrásra szoktak hivatkozni. Az otthonától távol kiszenvedett geológust aug. 11-én temették el, s a sírnál *Pelhő* Gyula főgeológus méltatta derék társa érdemeit. Váratlan elhunyt a mély részvételt keltett barátjai és ismerősei körében, kik fájó szívvel gyászolják.

A KEGYELET VIRASSZON EMLÉKE FELETT!

A nyár folyamán egyébként egyesületünk élete változatos és mozgalmas volt. Több sikerült kirándulás emelte újból egyesületünk népszerűségét. Így július 12-én a hunyadmegyei osztály M.-Ujvárra, július 30-án az alsó-fehérmegyei osztály a Csákyjai-köre rendezett nagyszámú résztvevőkkel kirándulást, de erkölcsi hatásában legszebb volt az aug. 24-től 27-ig központunk és az alsó-fehérmegyei osztály által rendezett bányavidéki négy napos kirándulás.

A iroda ügyforgalma igen élénk volt. A nyáron át többször keresték fel idegen turisták is, kiket mindig készséggel kalauzoltunk a városban és a vidékre nézve programokkal és felvilágosításokkal láttunk el. Kiváló hasznunkra vált, hogy ügyvezető alelnökünk, *Felitzsch* Arthur báró az egész nyári idő alatt Kolozsvártt lévén, személyesen befolyt az ügyek elintézésébe, sőt a munka gyarapodásával irodájából rendkívüli munkaerőt is bocsátott rendelkezésünkre.

Az előfordult nevezetesebb ügyekről a következőket jelenthetem :

A Magyar Turista-Egyesület Tátra-osztálya júl. 30-án Tátra-Füreden közgyűlést tartván, erre egyesületünket is meghívta. Táviratilag üdvözöltük a testvéregyesületet és kifejeztük meleg rokonszenvünket. Üdvözlésünk jó hatást keltett a közgyűlésen, melyből a figyelemért köszönő iratot vettünk a kijelentéssel, hogy az osztály minden alkalmat megragad, hogy a kölcsönös barátságos érintkezést, a kitűzött közös cél érdekében. minél jobban fentartsa és erősítse. Az osztály élén különben legrégebb turistánk *Döller* Antal áll. — Az országos balneológiai egyesületet szorosabb kapcsolat létesítése végett, tekintettel rokon céljainkra, megkerestük. — Az ezredéves kiállításban való részvétel dolgában köriratot intéztünk valamennyi testvér-egyesülethez és az erdélyrészi fürdőkhöz. A testvéregyesületek a kezdeményezést melegen fogadták és intézkedtek, hogy e tárgyban megfelelő javaslat dolgoztassék ki. Különösen felemlitem a Magyarországi Kárpát-Egyesület Keleti Kárpátok osztályát, mely az eszméhez örömmel hozzájárult; a Mátra-egyesületet, mely szíves üdvözlétével a részvétel elfogadásáról értesít; a

a M. T. E. Tátra-osztályát, mely csekély erejéhez képest előmozdítani fogja a kitűzött czélt és a M. T. E. fiumei önálló osztályát, mely a Quarneró partjairól szívből üdvözlö az eszmét és kimondja a részvételt. — Azonban annál sajnálatosabb, hogy az erdélyrészi fürdők, melyeknek érdekében indítottat meg kiváltképen e mozgalom, teljes hallgatással és udvariatlan válasz nélkül hagyták kőriratunkat. Csak is Torda-sósfürdő és Korond-fürdő választottak kedvezőleg, 50—50 frtot szavazván meg a költségekre; Maros-Újvár nem vehet részt, mert szerény berendezéssel és csekély anyagi erővel rendelkezik; Vizakna a kérést a földművelésügyi m. kir. miniszteriumhoz kéri intézni, mert az alá tartozik.

Alsó-fehérmegyei osztályunk aug. 16-án választmányi gyűlést tartván, a központot az ügyvezető alelnök úr meghatalmazása következtében én képviseltem. Az osztálypótléokra és a detunátai kirándulásra vonatkozólag állapítottuk meg a javaslatot, illetve a programot. — A maros-tordamegyei osztály ügyrendje megegyezvén alapszabályaink intézkedéseivel, megerősítettük. Gondoskodtunk, hogy ez osztályunk felrisszítessék. — A hunyadmegyei osztályhoz az osztálypótlék tárgyában átirtnak, közölvén vele a választmány erre vonatkozó határozatát. — A Brassó- és Fogarasmegyékben, valamint a csángók körében, Hosszúfaluban tervezett osztályok megalakítását, tekintettel a járványra, későbbre halasztottuk, azonban a kérdést a sajtóban és a helyi társadalomban megfelelőleg ismertettük és előkészítettük. A fogarasmegyei osztály szervezésére *Tibald* Mihály kir. járásbíróban igen tevékeny férfit nyertünk meg, ki már 20 új tagot is gyűjtött.

A jelvények elkészülvén, köriratban figyelmeztettük erre a tagokat és mint a pénztárosi jelentés mutatja, a megrendelt 100 példány majdnem mind elfogyott. — Csikmege törvényhatóságának megköszöntük a Szent-Anna-tói menedékházra adott 100 frtot és a menedékház felépítésére nézve a további előkészítő lépéseket megtettük. — A térképjavítás ügyében is megkezdtük a munkálatokat, jelesen felkértük erre az osztályokat és több közéleti férfit, közölvén velük a javítás elveit. — A „Kolozsvár és vidéke kalauz“ anyagának összehozására is befolytunk és ehhez egy használható jó térkép átengedésére *Pákei* Lajos választmányi tagtársunkat kértük fel, ki jelezte is, hogy az általa készített tűzoltó-térképet készséggel rendelkezésünkre bocsátja, azonban helyesebb lenne bevárni a most épen folyamatban levő helyszínrajzi felvételt és ennek alapján készíteni el a térképet.

A brassói forgalmi irodához kérést intéztünk, hogy a „Brassói kalauz“-ból 100 ingyen példányt bocsásson rendelkezésünkre. Értesített, hogy készlete elfogyván, kérésünket most nem teljesítheti. — Ifj. *Bertha* Mihály szobrásznak megköszöntük ajánlatát, mely szerint a radna-borbereki fürdő forrása részére egy Széchenyi szobrot hajlandó faragni. A tanulmányok megtehetése végett beszereztük a különböző Széchenyi-arcképeket és a kivitelre nézve személyesen is érintkeztem vele.

Az erdélyrészi fürdőkkel való érintkezés biztossá tétele végett, megkerestük az összes erdélyrészi alispánokat, hogy közöljék velünk a megyéjük területén levő fürdőket és ásványvíz-telepeket, azok birtokosait vagy bérlőit, hogy jövőre közléseinket biztos címekre intézhessük. Majdnem az összes alispánok készséggel megadták a szükséges felvilágosításokat.

Az erdélyrészi keresk. és iparkamarák évi jelentéseiket beküldték egyesületünknek. Mínthogy több jelentésben a fürdőkről és ásványvizekről nem találtunk smertetést, ez iránt a kereskedelmi miniszterhez felírtunk, hogy jövőre a kamarák a fürdők fejlesztésére is kiváló gondot fordítsanak.

Több fürdő az „Erdély“ részére még a múlt évben bizonyos évi összeget szavazott volt meg, így Homórod- és Lobogó-fürdő 25—25 frtot, Előpatak 10 frtot, Algyógy 5 frtot, Torda 10 frtot, Maros-Újvár 30 frtot. Mindezeket megkerestük, hogy járulékaikat fizessék be. Azonban eddig csak Torda-fürdő felelt meg kötelezettségének.

Sok hirlapíró is fordult egyesületünkhez, hogy az erdélyi fürdőkben részükre kedvezményeket szerezzünk, kilátásba helyezvén a sajtó útján propagálását az illető fürdőnek. Minden ily kérést kedvezően láttunk el és különösen Borszék-fürdő részéről találkoztunk ebben előzékeny támogatónkra.

A radna-borbereki fürdőben a személyforgalom túlhaladta reménységünket. Körülbelül 200 vendég fordult meg az idén. A radna-borbereki osztály ismételtelen rendezett a vendégek részére kirándulásokat. A megrendelt bútorok szállítási költsége igen nagy lévén, kérést intéztünk a szamosvölgyi vasút társulathoz, hogy tekintettel, mikép fürdünk a vasút személyforgalmát nagyban emelni fogja, a szállítási költségeket mérsékelje. Sajnálatunkra azonban a vasút igazgatósága nem teljesítette kérésünket és így e czímen is újabb 108 frt költség terheli egyesületünket. — A víz értékesítése érdekében is megtettük intézkedéseinket, pályázatot hirdetvén ki. Eddig még pályázó nem jelentkezett. A bérleti szerződés feltételeit *Daiky* Albert jogtanácsos szíves készséggel készítette el és az irodánkban megtekinthető. — Ugyancsak a vendégek szórakozására lapok küldéséről gondoskodtunk, megkeresvén az összes lapokat, hogy a nyári időszak alatt ingyen küldjék lapjaikat a hazafias fürdőbe. — A villák építési ügyében is most dolgozzuk ki a terveket és jelöljük ki a helyeket, mert mint értesülünk a jövő évben már több magán-villa fog itt épülni. — Értésünkre esvén, hogy a Heider és Schlauch máramaros-szigeti építési vállalkozó cég engedélyt nyert Kis-Ilvái vasúti előmunkálatokra, érintkezésbe léptünk vele, hogy a radna-borbereki fürdő által érdekeltségünknek esetleg befolyást szerezhessünk. — Radna-Borbereken nagy hiányát éreztük a postának, minek következtében felkértük a helybeli m. kir. postaigazgatóságot, hogy ide egy postahivatalt szíveskedjék felállítani. Az igazgatóság jelezte már, hogy a létesítéshez szükséges adatok beszerzésére a kellő intézkedéseket megtette, és a felállítást, esetleg Ó-Radna és R.-Borberek közt kézbesítő és levélgyűjtő postajarat létesítését a jövő évre nézve a keresk. miniszternek javaslatba hozta. — A sürgősebb ügyek elintézése végett egyszer személyesen is kiszálltani a fürdőbe és *Guzmán* János osztályelnökkel a teendő intézkedéseket megállapítottuk.

A választmány múlt gyűlésének határozata értelmében portómentesség engedélyezése tárgyában felírtunk a m. kir. kereskedelmi miniszter úrhoz, kérésünket támogatás végett megfelelő kíséző komitívával elküldvén Bethlen András gr. földművelésügyi miniszterhez, mint tiszteleti elnökünkhöz, Hieronymi Károly belügyminiszterhez, Hegedűs Sándor, Beksits Gusztáv stb. nevesebb erdélyrészi képviselőkhöz is, kik közül csak Beksits Gusztáv jelezte, hogy irásban a maga részéről megtámogatta felterjesztésünket. A kereskedelmi miniszter válasza mind-ezek daczára tagadó volt, mert mint a leirat mondja, a törvényhozás eltiltotta, hogy újabb portómentességet engedélyezzen. Ennek következtében sürgősen megkerestük védőnket, az Emkét, hogy a maga részéről is tegyen ez ügyben lépéseket és vigye ki, hogy tekintettel arra, mikép egyesületünk része az Emkének, ne újabb portómentesség, hanem az Emkének már megadott kedvezmény egyesületünkre is kiterjesztése kéressék. — Az Emke a 10.000 frt kölcsön kamatjának az év végén fize-

tésére, minthogy a nyári szünet miatt gyűlést nem tarthatott, engedélyt nem adván, újlag is megkerestük, most már a kamat elengedését is kérelmezvén, tekintettel soknemű kiadásainkra és egyéb fontos teendőinkre.

Egyesületünk pénzerejének növelése érdekében több fontos intézkedést tettünk. Így első sorban tisztelettel teljes kérést intéztünk az erdélyrészi vármegyei és városi törvényhatóságokhoz, továbbá a rendezett tanácsú városokhoz, hogy egyesületünk részére valamely állandó évi segélyt megszavazni sziveskedjenek. Kérésünkre — mely nagyjából az őszi közgyűléseken lesz tárgyalva — eddig csak Szászváros város válaszolt, még pedig elutasítólag. Kedvező kilátásunk van Alsó-Fehérmegyében, hol a megyei támogatás személyes értesülés szerint megadatott, sőt a megye alispánja az „Erdély”-nek a községek részére való megrendelését hivatalból elrendelte. — Megkerestük a róm. kath., ref. és unit. egyházi főhatóságokat is, hogy „Erdély” cz. folyóiratunkat az iskolák könyvtárai részére megrendeltetni és a tanulók körében terjeszteni sziveskedjenek.

Minthogy az „Erdély” szétküldött esere-példányait rendszerint nem igen veszik a lapok figyelembe, ezental a titkári hivatal látja el a lapokat ismertetésekkel. A legújabb füzetről már küldtünk szét ismertetések, a mi tapasztalható jó be nyomást keltett és az új tagok jelentkezésében némi eredményét is látjuk. Általában pedig gondoskodtunk, hogy a fővárosi sajtó is minden ténykedésünkről hivatalosan értesüljön. A nyáron át e tekintetben is igen sikeresen működünk. A sajtó sokszor melegen kommentálta munkálkodásunkat, sőt legújabbban a „Vasárnapi Ujság” képekben is bemutatta egyik kirándulásunkat.

Ritter József parajdi gyűfagyáros alapítónak ígérkezett egyesületünkbe belépni, ha német folyóiratot is adunk ki, különben csak rendes tagként kérte felvételét. Megirtuk, hogy főként a magyar iparvállalatok tartoznak egyesületünket támogatni és magyarságunk erre akadály már csak azért sem lehet, mert minden hazai gyár első sorban a magyar nyelv érdekeit tartozik védelmezni és előbbre vinni. Örömmel jelenthetem, hogy átiratunkra a gyár a 30 frt alapító díjat szó nélkül beküldte. — Tagjaink száma folyton szaporodik, különösen Alsó-fehérmegyében indult meg az osztály tevékeny buzgalma következtében a tagok jelentkezése. Ez voltröviden a lefolyt két hónap története. Kérem ezt szives tudomásul venni.

Választmány a titkári jelentést tudásul véve, jogyzkönyvileg fejezi ki részvétét Primics György halála fölött.

Beregszász László pénztáros betérjeszti a pénztár júl. és aug. hónapokra szóló forgalmi kimutatását. E szerint bevételként szerepel 977 frt 76 kr, melyben 140 frt alapítvány (Reitter József, Parajd; báró Wesselényi Béla Zsibó, Zakariás József Szamosújvár), 451 frt 50 kr rendes tagsági díj, 115 frt osztálypótlék, 10 frt fürdő-részvénydíj (Karácsonyi Sándor, Ó-Radna), 115 frt jelvénydíj, 5 frt adomány, 12 frt 70 kr kiadványok ára, 6 frt 30 kr hirdetési díj stb. Kiadás ezzel szemben az „Erdély”-re 221 frt 03 kr, a radna-borberoki fürdő felszereléseire 192 frt 55 kr a torda-hasadéki út évi fenntartási költségére 50 frt, sziklák megjelölésére 34 frt 22 kr, osztály-támogatásra 91 frt, nyomtatványokra 140 frt 50 kr., újabb taggyűjtésre ívek 80 frt, stb. A jövő szept. hóra marad átvitel 27 frt 03 kr.

Következett ezután a titkár jelentése az alsó-fehérmegyei osztály által rendezett bánya-vidéki kirándulásról, osztályközgyűlésről és a detunátái menedékház felavató ünnepélyéről. Választmány a jelentést örvendés tudomásul veszi és az alsó-fehérmegyei osztálynak, továbbá Csató János kir. tan. alispán, osztályelnöknek és Varró László dr. osztály-titkárnak, valamint Abrudbánya városnak, Zalatna,

Verespatak és Bucsum községeknek az egyesület népszerűsítése érdekében tett fáradozásukért benső, hálás köszönetet szavaz és felkéri, hogy az egyesületet céljai megvalósításában továbbra is ezzel a lelkesedéssel és ügybuzgalommal pártfogolni kegyeskedjenek. A detunátai menedékház szép felavató ünnepét helyben hagyja és megerősíti. Tekintettel azonban arra, hogy az épület a kincstár tulajdona, a felavató ünnep egész lefolyása és hozott határozatai hozzájárulás végett a m. kir. földművelésügyi miniszterhez felterjesztendők, mint a központi választmányának tiszteletteljes óhajai és indítványai.

A titkár jelenti, hogy a katonaság köréből gyűjtőiveink azzal küldettek vissza, hogy a belépést a szolgálati szabályzat nem engedi meg. Ennek következtében megokolt felterjesztés intéztetett a honvédelmi miniszterhez, kifejtvén abban, hogy egyesületünk nem politikai, hanem csupán közművelődési és közgazdasági célokat szolgáló turistasági egyesület, kértük, hogy megfelelőleg a belépést a katonaságnak engedélyezze. A honvédelmi miniszter értesített, hogy a m. kir. honvédség, valamint csendőrség tényleges állományú egyéneinek megengedte, hogy a szolgálati szabályzatban megszabott előleges engedélye nélkül is, egyesületünkbe tagul belép-hessenek és ez iránt a megfelelő intézkedést megtette. Egyszersmind felkérte a közös-hadügyminisztert is, hogy a közös hadsereg tisztikarára vonatkozólag hasonló intézkedést tegyen.

Választmány örvendetes tudomásul veszi a honvédelmi miniszter kegyes engedélyét és megbizta az elnökséget, hogy most már ez engedélyre hivatkozva, keresse meg az összes katonai parancsnokságokat, hogy gyűjtőiveinket köröztessek és a tisztikarnak tagul való tömeges belépését előmozdítsák.

A „Siebenbürgischer Karpathen-Verein“ aug. 27-én Fogarason közgyűlést tartván, arra egyesületünket is meghívta; kiváló fontosságának tartván a képvisel-tetést, felkértük *Tibáld* Mihály kir. járásbirót, ottani osztályunk szervezőjét, hogy a gyűlésen képviseljen és a testvéregyesületet nevünkben üdvözölje. Képviselőnk a gyűlés lefolyásáról (más helyen közölt) szép jelentést küldött be hozzánk.

A jelentést a választmány örvendetes tudásul veszi és a „Siebenb. K.-Verein“ kollegialis közeledését örömmel fogadja, az elnökségnek pedig ily irányú további eljárásához elvi beleegyezést adja és megbizta, hogy minden alkalommal a testvér-egyesület iránt érzett rokonszenvünknek kifejezést adjon. Egyszersmind *Tibáld* Mihálynak a képviselertetésért köszönetet szavaz.

Titkár felolvassa ezután a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a fürdő-tanszékek felállítására ügyében felterjesztett memorandumunkra adott válaszát, illetve rendeleteket, melyeket jövő számunkban fogunk közölni.

A portómentesség ügyében kimondatott, hogy amennyiben az *Emké*-hez benyújtott kérés sem intéztnék el kedvezően, a kereskedelmi miniszterhez újabb felterjesztés intézendő, hogy az egyesületnek az évi szükségletéhez képest ingyen bélyeget engedélyezzen.

Az alapszabályaink értelmében az egyesület céljai közé tartozván a hely-nevek helyes megállapítása is, ennek érdekében a katonai térképek kijavítása által már meg is kezdetett a munkálkodás. Azonban a törvény értelmében valamely hely névének megváltoztatására az illető község beleegyezésére és kezdeményezé-sére lévén szükség: a választmány kimondja, mikép a vármegyékhez kérést intéz, hogy ez iránt a megfelelő mozgalmat maguk indítsák meg.

Kimondta még a választmány, hogy a Szent Anna-tó körüli gyönyörű fenyves megvédése érdekében az illetékes hatóságokhoz kérést intéz, teljesen elfo-

gadván és magáévá tevén *Kozma* Ferencz kir. tanfelügyelő rendes tag, ez iránt benyújtott javaslatát, melyet közérdekeségénél fogva e számunkban közlünk.

Végül az elnök üljenzések közt jelentette be, hogy *Bethlen* András gr. földmívelésügyi m. kir. miniszter és tiszteleti elnök hajlandó az egyesületet 400—500 frttal támogatni, mely összeg az erdélyi részek természeti szépségeinek az ezredéves kiállítás számára lefényképeztetése költségeire fordítandó. Választmány megbízta az elnökséget, hogy e tárgyban az E. K. E. fényképészével, a *Dunky fivérek*-kel érintkezék és a kivitelt nézve a megállapodást annak idején terjessze be.

A gyűlés az elnök öltetésével oszlott szét.

—zső.

Az E. K. E. alsó-fehérmegyei osztálya.

— Ünnepi közgyűlés Abrudbányán. —

Zsúfolásig megtelt aug. 25-én *Abrudbánya* városházának nagyterme helybeli és vidéki közönséggel, hogy meghallgassák az alsó-fehérmegyei osztály közgyűlését. A kiránduló társaság teljes számban jelent meg pont 9 órakor. Az elnöki emelvényt *Csató* János alispán, osztályelnök és *Varró* László dr. osztálytitkár foglalta el, mellettük lévén a központ két képviselője: *Radnóti* Dezső titkár és *Veress* Endre h. tanár, az »Erdély« szerkesztője.

Az egyesület iránt mindenfelől lelkes érdeklődés mutatkozott, mit e gyűlésen is tapasztalni lehetett. A terem zászlókkal, fenyőágakkal és virágokkal volt díszítve és a városi hajduk is díszbe öltözött helyezték el a közönséget, melynek soraiban ott láttuk *Abrudbánya*, *Verespatak* és a környező faluk legszebb hölgyeit is.

Az ünnepi közgyűlés *Csató* János elnöki megnyitójával kezdődött, mely így hangzik:

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Abrudbánya város azon szíves meghívását, hogy osztályunk ez évi közgyűlését *Abrudbányán* tartsa meg, osztály-választmányunk kiváló örömmel fogadta, mivel míg egyfelől e meghívás következtében lehetővé tétetett tagjainknak és kedves vendégeinknek e nemesak természeti szépségekben, hanem kincsekben is gazdag vidéket megtekinthetni, másfelől alkalom nyílik személyesen kifejezhetni hálás érzésünket ama buzgó és áldozatkész pártfogásért, melyben e vidék minden nemes célért lelkesülő lakossága egyesületünket és benne osztályunkat részesítette.

Hálás köszönettel tartozunk kiválólag mi, kik a távolból erre a gyűlésre megjelentünk, *Abrudbánya*, *Verespatak*, *Bucsum* és *Zalatna* vendégszerető lakóinak, kik szívesek voltak nemesak Jekötelező szíves barátsággal, hanem anyagi áldozattal is elősegíteni idejövételünket s egyúttal lehetővé tették, mikép e vidék kiválóbb érdekes látnivalóit, különösen pedig csak a messze külföldön, *Skótország* partjain, a *Hebrida*-szigeteken párját találó *Detunát*át megtekinthessük.

Itt ezen a vidéken, hová a természetnek ősidőben működött alkotó ereje, az önző ember bálványát, az *aranyat* elrejtette, nem vált e kincs, mint sok más helyen, hová az emberek aranygyűjtés végett önzönlének, az emberi jellem megrontójává, hanem ellenkezőleg: megnemesítette, tiszta aranyvá változtatta azt, azokban a sokoldalú szép tulajdonokban, melyeket e vidék lakosságánál feltalálni lehet.

Az *Erdélyrészi Kárpát-Egyesületnek* célja egyfelől a természet szépségei iránt az érdeklődést fokozni, fejleszteni, s társas kirándulások által a szellemi élvezetet nyújtó kölcsönös érintkezést előmozdítani, másfelől építkezések, beruhá-

zások által a szebb vidékeket könnyen hozzáférhetővé s fürdőinket keresetté tenni. E cél elérése, melynek fejlesztésére a központtal kapcsolatosan osztályunk is törekszik, anyagi áldozatokat kíván, azok azonban idővel mind nagyobb kamatokat fognak hajtani, a mint azt számos példával lehet bizonyítani. Legyünk tehát kitartók e nemes és hazánk valamennyi felvilágosodottan gondolkodó és a hasznos cél iránt fogékonysággal bíró fiát egyaránt érdeklő törekvésünkben, mert az előrendő eredmények a haza javára, s benne hazarészünk boldogulására válandnak.

Őszinte örömmel és tisztelettel üdvözlöm a megjelent tagtársakat, s második osztály-közgyűlésünket ezennel megnyitom.

A közgyűlés az elnök lelkesen előadott beszédét viharos éljenzéssel fogadta.

Ezután Varró László dr. osztály-titkár adta elő az osztály működéséről szóló szépen kidolgozott alábbi jelentését :

Mélyen tisztelt közgyűlés !

Mielőtt osztályunk lefolyt első évéről és munkálkodásáról főbb körvonalakban szerkesztett titkári jelentésemet előterjeszteni, legyen szabad nekem is, mint az osztály egyszerű munkásának az osztály-elnökünk által oly szépen kifejezésre juttatott örömeizettséghez és köszönetnyilvánításhoz — részemről is a legteljesebb mértékben hozzájárulni azért, hogy Abrudbánya város hazafias közönségének bölcsesége, tapintata és a turistasági eszmék iránti meleg érdeklődése lehetővé tette, hogy ügyrendünk 7-ik §-a is — mely határozottan kimondja, hogy meghívás folytán az évi közgyűlés a vármegye bármelyik turistasági fontosságú pontján megtartható — életre keljen.

Az a tény, hogy az E. K. E. alsó-fehérmegyei osztálya II. rondes közgyűlését itt a központtól oly messzi fekvő vadregényes vidéken s oly nagyszámú intelligencia előtt tartja meg — bennem az erkölcsi diadal érzetét kelti fel, mert egy értelmű ez osztályunknak örvendetes fellendülésével, fejlődésével és népszerűvé váltával. Avagy ki ne emlékeznék, hogy most egy éve az alsó-fehérmegyei osztály még csak tervekkel, szárnypróbálgató kirándulásokkal és nagy gondolatokkal foglalkozott, s ma már e tervek öntudatosan összeszedett munkaprogrammra foglalvák, a szárnypróbálgató kirándulások (a Csákliai köre 50 tagból álló s az Abrudbányadetunátai 60 osztálytagból álló) rendszeres és nagyszabású kirándulások váltották fel, s a nagy gondolatok közül a legnagyobb, a világhírű Detunátát emberileg is vonzóbbá és hozzáférhetőbbé tenni, az aljában épített menedékházzal valósítva van.

Ez tisztelt közgyűlés egymagában is azt mutatja, hogy a lefolyt egyesületi év nem rebbent el fejük fölött maradandó alkotások, nyomok és emlékek nélkül. A titkár és a választmány főfigyelme (a vaskezü elnökkel) természetesen elsősorban oda irányult, hogy mindenekelőtt céltudatos működésének alapot szerezzen s az E. K. E. kötelékébe a társadalom minél több és számottevőbb tényezőit bevonva, az igen mérsékelt megállapított 1 frtos évi osztálypótlékkal valami alapot szerezzen. E törekvés a kezdet nehézségeit tekintve, eléggé sikerültnek mondható, mert ma osztályunk 6 évi kötelezettséggel 196 rondes, illetőleg pártoló tagot és 6 alapító tagot számlál soraiban. Ezeknek legnagyobb része elvállalt fizetési kötelezettségének községgel is megfelel s osztályunk ma már a detunátai menedékházban, mely a kinstár, az E. K. E. és alsó-fehérmegyei osztályának egyesült erejéből épült, 500 frt befektetési tőkével és tagdíjakból 150 frt 71 kr. takarékpénztárilag kezelt forgalmi tőkével rendelkezik.

Gondoskodtunk, hogy vármegyénknek természeti szépségekben bővelkedő vidékeiről részletes leírások közöltessenek a figyelem felkeltése és megfelelő

tájékoztató végett. Intézkedés történt, hogy Abrudbánya, Verespatak és Zalatna vidékén az esetleges kirándulóknak a közigazgatási hatóságok és községi közegek az igényelt támogatást készséggel megadják s kívánatra mérsékelt díj mellett megfelelő kalauzokat, esetleg havasi mokány-lovakat is bocsássanak rendelkezésre. Ezenkívül a szebb kirándulási pontokhoz, mint a toroczkói kőhöz, a Pilis-ponori szoros-, az intregaldi völgy- és fürdőhöz, valamint a Csákyai kőhöz vezető utak részint táblákkal, részint színes vonalakkal jelöltettek meg, a Pilis alján pedig egy egyszerű menedékház építése megkezdett, s intézkedtünk, hogy a szebb pontok közlekedési útvonalai a lehetőleg czélarányosabban jó karba hozassanak.

Végül még csak annyit jegyzek meg, hogy iktatóra érkezett, s elintéztetett 36 ügydarab, választmányi ülés tartott 4, és viznyunk a társosztályokhoz, s főképen a központhoz a legszívélyesebb és előzékenyebb lévén, alapos reményünk lehet, hogy az alsó-fehérmegyei osztály kitűzött feladatait sikerrel oldhatja meg.

A titkári jelentést a közgyűlés tudomásul vette, s aztán szintén a titkár jelentette, hogy a pénztáros távol lévén, helyette pénztári jelentését ő olvassa fel:

Mélyen tisztelt közgyűlés!

Midőn legnagyobb sajnálatomat fejezem ki a felett, hogy köteles jelentésem nem tehetem meg személyesen és élőszóval — miért szíves elnézésüket kérem — van szerencsém a száraz, de azért elég ékesen szóló számadatok felsorolásával jelentésemet a következőkben megtenni.

Fiatal, de mint a mai nap is fényesen igazolja életképes osztályunk 196 tagot számlál, kik közül *Zeyk Gábor* diódi nagybirtokos 70 forinttal, *Boór Béla*, a nemes bányaváros polgármestere 60 forinttal, a nagy-enyedi daloskör (elnök *Váró Ferencz* igazgató-tanár) 30 forinttal alapító tagok.

Az 1892. évi tagdíj czímén hátralékban van 16 tag, az 1893. évre pedig 57 tag, mely hátralék tekintve, hogy a beszédések folyamatban vannak, rövid időn el fog enyészni.

Adományokkal járultak részben a detunáti menedékház-alaphoz, részint az osztály közszélgaira az osztály működésének megkezdése óta a következők: a) *a Detunáta-alaphoz*: Bucsum község 150 frt, Abrudbánya város 50 frt, Verespatak nagy község 50 frt s végül *Varró László dr.* osztály-titkár és *Imrech Károly* főszolgabíró gyűjtése ugyanez alapra 120 frt. b) *közcélokra*: Abrudbánya város 10 frt, *Ebergényi Mózes* 1 frt, Nagy Károly (Zalatna) 1 frt.

Örömmel jelenthetem ezzel kapcsolatban azt is, hogy a Detunáta aljában épített menedékházra felajánlott 500 frt az E. K. E. központi pénztárába Kolozsvárt teljes összegében befizettetett és pedig 370 frt a fent kimutatott adományokból, 130 frt pedig a tagdíjakkól.

Ugyancsak ez ügyvel kapcsolatosan van szerencsém tisztelettel javasolni, hogy miután Bucsum, Abrudbánya és Verespatak az osztály czéljaihoz ily szép adományokkal járultak, mondja ki közgyűlésünk — hogy nevezett három község, illetve város, az E. K. E. alapító tagja — és ez alapító-tagság kinyerése végett, a központhoz felterjesztést intéz.

Az osztály vagyonának mikénti állását számadásaim mutatják, melyek megvizsgálását és a felmentvény megadását kérem, tisztelettel jegyezvén meg, hogy a számadás szerinti 250 frt 71 krnyi egyenleg a nagy-enyedi kisegítő-takarékpénztárban van a 7523 számú könyvre kamatozás végett elhelyezve a 17 frt 66 kr pedig ez idő szerint a kézi pénztárban van folyó költségek fedezésére. Megjegyzendő, hogy a takarékbetétből 100 frt alapítvány tagdíjakkól folyt be, s így hát elkölthető összeg 150 frt 71 kr.

Következett most a választmánynak az osztálypótlékra vonatkozó előterjesztése. illetve az ügyrend e pontjának a központi határozat szerinti módosítása. *Varró László* dr. okolta meg az osztály-választmány aug. 16 án Nagy-Enyeden tartott vál. gyűlésén megállapított végleges javaslatát, mely úgy van konzipiálva, hogy az alapszabályt sem sérti és az osztály speciális érdekeinek is kedvez.

A központ nevében *Radnóti* Dezső titkár jelentette ki, hogy ehhez a módosításhoz bizonyára a központ is hozzá fog járulni és tekintettel az osztály valóban tevékeny működésére, annak megerősítése akadályba nem fog ütközni.

Ezután *Szilágyi* Gyula, *Váró* Ferencz és *Gáspár* János személyében a jegyzőkönyv hitelesítésére bizottság küldetett ki és *Radnóti* Dezső indítványára a tisztikar lelkes és buzgó fáradozásáért jegyzőkönyvi köszönetet szavazott a közgyűlés, mely után az osztály-elnök benső és hálás elismerést mondott Abrudbánya város szívélYES fogadtatásáért és a közgyűlésnek vendégszerető körében való meghívásáért.

A szép gyűlésről azzal a megnyugtató tapasztalattal oszlott szét a közönség, hogy az alsó-fehérmegyei osztály vezetése kitűnő, lelkes és hazafias kezekben van, mert *Csató* János osztály-elnök, *Varró* László dr. osztály-titkár és *Horváth* Miklós pénztáros valóban odaadó, fáradhatatlan munkásai az E. K. E.-nek.

A gyűlés a tisztikar éltetésével oszlott fel, hogy megkezdje a verespataki kirándulást.

285.

TESTVÉR-EGYESÜLETEK.

A nagy-szebeni »Erdélyi Kárpát-Egyesület« XV. közgyűlése.

i.

A mi egyesületünk idei közgyűlését, *fogarasi nagy-szebeni osztlányunk* szíves meghívása folytán *f. évi aug. 27-én* Fogarason tartotta meg.

Vasárnap reggel — a közgyűlés napján — Fogaras vasúti pályaudvarán lelkes tömeg várta a szebeniek megérkezését; de a mozsár-lövésekkel és éljenzéssel fogadott vonat kocsjaiából bizony kevés számú vendég szállt ki, s valamennyien sajnáltuk, hogy brassói, segesvári, szászvárosi vagy éppen bécsi tagtársaink közül senki sem jött közénk. A megjelentek, fogarasi barátjaikkal, a »Papir-malomhoz« címzett közeli kerthelyiségben megreggelizvén. 11 óra felé beballagtak a városba, hogy résztvegyenek a »Lauritsch szálloda« nagytermében tartandó közgyűlésen.

Elnök *Bruckner* Vilmos dr., meleg szavakban üdvözölvén a megjelent tagokat, s különösen *Tibáld* Mihály kir. járásbíró urat, mint az E. K. E. képviselőjét, előadta egyesületünk 1892. évi működéséről szóló szép jelentését, melyet az alábbiakban ismertetünk:

„Egyesületünk a lefolyt évben is teljes erejével dolgozott nagy feladatai megvalósításán: szép havasaink feltárásán és a bennük és hozzájuk vivő közlekedési eszközök megkönyvítésén, s választmányunk e tekintetben megelégedéssel tekinthet vissza működésére.

Habár tagjaink száma a lefolyt évben nem szaporodott, hanem sajnálatunkra tetemesen megfogyott (amennyiben az 1891-ben volt 1511 tagunk közül ma csak 1387 tartozik hozzánk) ennek oka nem a választmányban, hanem a többször emlegetett sajátos körülményekben keresendő. Ennek daczára működésünk eredménye, egyesületi életelveink egynike mögött sem marad hátra.

Az első helyen említendő legfontosabb (turistasági és egyesületi működésünket hatalmasan fejlesztő) körülmény — a Nagy-Szeben-Felek-fogarasi vasút ki-

építése igaz, hogy nem a mi érdemünk, de örömmel üdvözljük ezt a nagy haladást, mely működési területünk legszebb részét, a páratlan szépségű fogarasi havasokat megközelíthetővé tette. Az Olt völgyén végighaladó vasúti vonal, s a turistaságnak nagyon megfelelő kedvező menetrend-beosztás által, területünk legtöbb pontjáról rövid idő alatt és kevés költséggel a festői hegyek közé juthatunk. S hogy ez új közlekedési vonalat mennyire kihasználták már ez első nyáron is kiválólag turistasági célokra, ezt a vasár- és ünnepnapi élénk közlekedés számadatai tanúsítják legjobban. Kapcsolatosan említhetem, hogy a Szurúl-csúcs alá még egy menedékház fog építtetni, s a verestoronnyi szorosban álló *Landskrone* romjaihoz kényelmes út készült, melyben kevésbé gyakorlott turisták is könnyen feljárhatnak e gyönyörű kilátást nyújtó hegytetőre.

Az idegen-forgalom, dacára az eddigi kedvezőtlen időjárásnak — növekedőben van. Ezt a választmány egyfelől a menedékházak szaporodásának, s gondozásának, másfelől ama fáradságtalan működésének tulajdonítja, hogy hírlapok és magánlevelezés útján a külföldi figyelmét Kárpátjainkra irányítja. De nagyrésze van ebben a külföldön is jól ismert évkönyvünknek, melyben területünk szépségei a külföldi turistákkal élénk leírásokban és képekben, költséges fénymentszetekben megismertetnek.

A választmány m. évi működésének is egyik főtárgya, a Kárpát-múzeum létesítése volt. Amaz összeghez, melyet a nagy-szebeni „Természettudományi Társulat” által felépítendő múzeum-épületre adtunk, mind a négy szebeni takarékpénztár tekintélyes összeggel volt szíves hozzájárulni, úgy hogy ez által ismét közelebb állunk ahhoz az időhöz, hogy múzeumi tárgyainkat megfelelő helyiségekben helyezhessük el. Sajnálatos azonban, hogy a nagy-szebeniekén kívül, többi tagtársaink körében alig mutatkozik valami érdeklődés e fontos ügy iránt.

Legközvetlenebb hatása van a turistaság fejlődésére a menedékházak ügyének fejlesztése, mert a hol bármily szerény kis menedékház nincs, ott daczára a természeti szépségeknek nagy forgalomra nem számíthatunk. E mindenesetre helyes felfogás vezette a nagy-szebeni és brassói osztályunkat ama tevékenységében, hogy ma már a Bullea-tói, negoji, preásbai és keresztényhavasi menedékházaink lakhatóságáról s kényelmes berendezéséről még külföldi turisták is dicsőretekkel emlékeznek meg. S habár menedékházaink berendezési s gondozási költségeit a látogatók díjának összege nem is fedezi, örömmel tapasztalhatjuk, hogy egyes osztályaink áldozatai nem eredménytelenek, mert menedékházaink látogatásának növekedése igen rohamos. Mindezt azonban felülmúlja a tevékeny nagy szebeni osztály, a Keresztény-sziget melletti Paltinis-hegységben 1450 m. magasságban épített klimatikus gyógyhelyével, melynek szép pavillonjai nálunk ily magasságban eddig ismeretlen kényelmet nyújtanak. E még csak félig kész alkotásunk hetek óta tartó sűrű látogatása, s a költségekhez való hozzájárulás iránti felhívásunkra rövid idő alatt adományokból befolyt több, mint 4000 frt, élénken tanúsítja, hogy a turistaság iránti érdeklődés mindegyre nagyobb és általánosabb.

Végül felemlítem, hogy tartalék-tőkénk 2000 frt-ra, a múzeumi alap közel 6000 frtra emelkedett, s az elnökség rajta van, hogy mindkettőt szaporítsa és egyúttal osztályaink alkotásait is kellőleg segítse.

A közgyűlés az évi jelentést tudomásul vette, s az elnöknek köszönetet szavaztatta, az 1892-iki számadások felülvizsgálására egyúttal *Krafft* és *Reiner* tagtársakat küldi ki. Ezután *Lüdeke* Ernő központi pénztáros terjesztette elő az 1894. évre szóló költségvetést, mely szerint a bevételek összege 2850 frt, a rendes kiadásoké 1850 frt. s így hát az osztályok segélyezésére 1000 frt marad. E tekintetben segélyezésért csak négy osztály folyamodván, a segély következőleg adatott meg: a brassói osztálynak a Keresztényhavason lévő menedékház megnagyítása és berendezése költségeinek megtérítéseért 200 frt; útépitésre és útjelzésekre 50 frt; a menedékházak gondozá-

sára 50 frt. A *nagy-szebeni* osztálynak, (mely 650 fit segélyt kért) egy kis kőkunyhó építésére 150 frt; a Bálványhegyre tervezett menedékház építésére első részlettől 200 frt; a Preásbán és Negojon készítenő utakra 100 frt és kalauz-ügyre 100 frt. A *zsilvölgyi* osztálynak menedékházak és utak javítására 150 frt s végül a *besztercze-naszód-radnai* osztálynak a Várhegyre építendő messzelátó költségeire 50 frt engedélyeztetett. E segélyeket egyesületünk az osztályainktól befolyt tagdíjakból nyújtja, tetszés szerinti összegben (anélkül, hogy az osztályok részéről erre nézve kötelezve lenne) de kimondatott, hogy ha a f. 1893. évi pénztári számadás kedvező egyenleggel fog záródni, az utóbb említett osztály, a fentebbi célra még 50 frtot kap.

Indítványa senkinek sem lévén, és felolvasás sem jelentetvén be, elnök a megjelenteknek megjelenésükért köszönetet mondva, egyesületünk XV. közgyűlését a tagok lelkes éljenzése közt bezárta.

B. A. E.

II.

Az előbbi szép tudósítás kiegészítéséül itt közöljük közgyűlési képviselőnk jelentését, mely mellőzve a közgyűlés lefolyásánknak fentebb ismertetett részleteit, inkább azt a meleg rokonszenvet ecseteli, melyet a szász testvér-egyesület egyesületünk és annak képviselője iránt tanúsított.

Az E. K. E. f. évi aug. hó 14-én 437. sz. a. kelt megtisztelő meghívása folytán a képviselést örömmel vállalva el, van szerencsém a tek. ügyvezetőség becses tudomására hozni, hogy az Erdélyrészi Kárpát-Egyesületet a „Siebenbürgischer Karpathen-Verein“ f. hó 27-én Fogarason tartott XV. közgyűlésén képviseltem.

Jelentésem kapcsán örömmel konstatalom, hogy a „Siebenbürg. Karpathen-Verein“ az E. K. E. képviseltesét elismerésre méltó előzékenységgel és örömmel vette. A közgyűlést megnyitó beszédében dr. *Bruckner* Vilmos elnök ugyanis hivatalosan örömmel adta a közgyűlés tudtára, hogy az E. K. E. mély megtiszteltetésben részesítette az ő egyesületüket, magát ennek közgyűlésén képviselve, mire a közgyűlés lelkes éljenzéssel vette azt tudomásul.

A közgyűlést követő társas ebéden, (mely a „Lauritsch szálloda“ nagytermében, volt felterítve) a tósztok hosszú során *Abrahám* Frigyes homoródi ev. luth. lelkész gyönyörű pohárköszöntőben üdvözölte az E. K. E.-t, összehasonlítva a két egyesületet egy „nemes udvaron egyetértésben gazdálkodó két jó testvérhez,“ mindkét egyesület czélját ugyanabban, a hazaszeretet s a szabad természetbuzgó ápolásában látva, s az Erdélyrészi Kárpát-Egyesületet — köszönetet mondva a képviseltesért — ebben a nemes munkában, mint jó testvért élteti, az egyetértésre írtva poharát. A jelenlevő s résztvett mintegy 100 körüli tag háromszoros „éljen-nel fogadta a felköszöntőt, mire tisztelettel alólirott az E. K. E. nevében a meghívásért köszönetet mondva, s viszont ennek legjobb indulatairól biztosítva a közgyűlést tartott rokon egyesületet, annak felvirágzása s munkálkodása sikerére tartottam beszédet, kiemelve, hogy a szíves megemlékezésről illő helyen jelentésemet megteendem.

Megjegyezve végül, hogy a közgyűlésen közel százan vettek részt, a megtisztelő megbízásnak fentebbiekben véltem elegendő tenni.

Fogarason, 1893 augusztus 29-én.

Tibald Mihály,
kir. jbró.